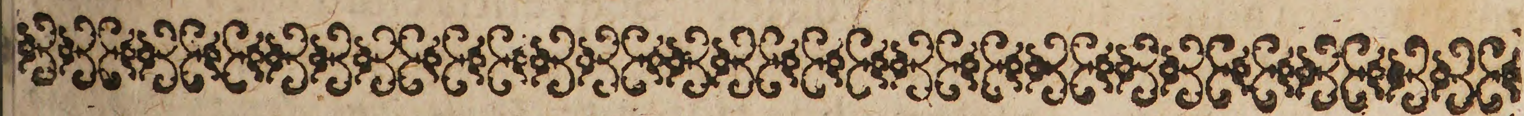
GEORGI HEINRICI GOETZI, D.
Superint. Lubec.

DISSERTATIO HISTORICO - THEOLOGICA, De MENSIS PONTIFICIORUM VENENATIS.

Qvam
D. XXIIX. Maji, A. MDCCXV.
H. L. Q. C.
tuebitur
JO. HERMANNUS SIRICIUS,
LUBECENSIS,
Vocatus Ecclesiastes Travemündanus.

LUBECÆ,
Prelo SCHMALHERTZIANO.

XXI.

PRAELOQUIUM.

*** *** ***

Ingulare ac memoratu dignum Privilegium erat, qvod Salvator generis humani, è mortuis resuscitatus, Apostolis, in mundum universum ituris, benevole concesserat, illos, si mortiferum in manibus tenerent poculum, certissime servatum, atqve ab omni periculo iri liberatum. *Marc. XVI. 18.* Hoc ipso enim verbo Evangelii, gentibus annunciando, pondus & efficaciam addere decreverat, ministros illos, qvos adsciscendos esse judicavit, solenniter ad hoc munus esse evocatos, ut omnes terræ angulos perreptarent, atqve universa, quæ vel auribus perceperant, vel oculis usurpaverant, libere candideqve edisererent, atqve ad veram doctrinam amplectendam singulos decenter invitarent. Dum autem varia donorum genera eisdem tributa esse legimus, nec illud reticendum esse existimavit sapientissimus Dominus, qvod, si cum acerbioris naturæ hominibus ipsis vivendum esset, istorum nec mortiferæ potiones, nec carnifices epulæ, ullum detrimentum valetudini eorum essent allaturæ. Nullum proinde dubium adesse potest, qvin hæc, qvam dedit, promissio eventu felici gavisa fuerit, atqve haud paucis toxica minime nocuerint. Eò respicit *Theophylactus*, in *Comment.* in *Marcum f. m. 76. b.* interprete *Jo. Oecolampadio*, ita scribens: *Sæpe hæc facta sunt, ut in historiis invenimus: multi enim & venenum bibentes, per signaculum crucis illæsi conservati sunt.* Num *Johannes*, Apostolus, fructum hujus immunitatis consecutus fuerit, prout nonnullis videtur, apud *Jo. Gerhardum Harm. Evangelist. P. V. Cap. CCXVI. f. 454.* nec non *Gretsero* & *Molano*, adductis à *Martino Diefenbachio*, in *Dissertat.* de *vero mortis genere, ex qvo Henr. VII. Imperator obiit, p. 273*, jam non inqviram, haud ignarus, illud à quibusdam adhuc in dubium vocari. Seqventia enim *Tob. Pfannerus*, in erudita *Diatribe*, de *Charismatibus*, *sive Donis miraculosis antiquæ Ecclesiæ*, *Cap. III. p. 179. sq.* de asserto hoc notavit: *Veneni sine damno hausti in Johanne Apostolo exemplum vulgo jactatur, de qvo apud veteres, qvod ipse norim, nihil; & ex nostris Joachimus Camerarius (in Vit. Jo. Evangel. p. 129.)*

qvi

qvi vitam illius prolixè alioqvin conſcripſit, ſatis frigide: Fertur & venenum bibiſſe, neque id ei nocuiſſe. Ut facile animadvertas, nihil reperiſſe hominem cœteroqvin induſtrium, qvo nimirum fidem adſereret. Huic addi meretur *B. Jacobi Thomaſii Diſſertatio, de Poculo S. Johannis*, qvod vulgò appellant St. Johannis Trunck/ *Lipſiæ*, A. MDCLXXV, propoſita *Cap. III.* in qvo aſſeritur, narrationem de *S. Johanne, venenum bibente*, ſuſpectæ eſſe fidei, & recentioris ævi commentum. Qvamvis autem ea ætate, qua Eccleſia Novi Teſtamenti diverſis in locis plantanda erat, ſine damno fideles poculis venenoſis uti potuerint, attamen, inſecutis temporibus, donum hoc, Deo ita diſpenſante, ceſſavit, & qvamplurimi, qvibus odium acerbiſſimum hominum iniqviſſimorum ſubeundum fuit, haud exiguum detrimentum ex venenatis cibis & potionibus ceperunt. Et hoc ipſum argumentum eſt, qvod uberius nunc exponere mihi propoſui, nonnunqvam ſcilicet Pontificios eò progreſſos fuiſſe impietatis, ut veræ præprimis doctrinæ cultoribus mortis pocula obtulerint, vel ejusmodi menſas inſtruxerint, qvæ felle veneni fuerunt armatæ, &qvibus in magnum vitæ diſcrimen ſingulos, qvi ab eorum partibus ſtare noluerunt, conjecerunt. Qvo verò ordine omnia expediantur, *duabus Sectionibus* dicenda nunc includam, qvarum *prior*, eaqve *Hiſtorica*, illos, qvi ad menſas venenatas ab iisdem fuerunt invitati, commemorabit, *poſterior* vero, *Theologica* putà, varias obſervationes complectetur, huic inſtituto accommodatas. Tu verò, Deus Optime, qvi rebus Eccleſiæ tuæ valde afflictæ ſuccurrere hucusqve ſveviſti, ſacros hoſce conatus benignius reſpicere haud dedignare, atqve veros doctrinæ tuæ aſſertores tuere, ac protege, ne truculentiſſimorum hoſtium inſultus eos affligant, deprimant, ac vita ſpolient. Domine, ignoſce illis, qvi hiſce criminibus ſeſe inqvinarunt, vel ea perpetrare adhuc in animum induxerunt, non enim intelligunt, qvid vel fecerint, vel ſint facturi!

Sectio Hiſtorica.

§. 1. *Pontificios* autem haud raró menſas valde noxias apparaſſe, mihi nunc erit evincendum. Per *illos* vero intellectos volo iſtos homines, ſive ſacris ſint initiati, ſive profani audiant, qvi in Papæ Ro-

mani verba jurant, ejusqve dogmata & auctoritatem omni studio propagare nituntur. Inter illos autem recipiendos esse puto, non solum infimæ sortis homines, qvi nonnunqvam, pretio conducti, venenata pocula adornarunt, eaqve aliis, qvi vita tollendi erant, obtulerunt, sed etiam magnos in Ecclesia & Republica Viros, qvi vel Curiæ Romanæ vocantur Præsides, vel Principum ac Dominantium sibi tribuunt nomen autoritatemqve, vel deniqve in sacro munere constituti aliis exemplo præesse, & vitæ integri scelerisqve puri existere debuerunt. Ecqvem enim latet, Pontifices qvoqve Romanos iisdem artibus nominis sui famam valde obscurasse ? Testem ejus rei produco *Hadrianum IV.* qvi seculo XII. sedis apostolicæ Præses fuit, atqve hominem, magicis artibus deditum, ad *Fridericum I. Barbarossam* misit, ut eundem venenis perimeret. Hinc, ipsius jussu, afferebat secum pretiosa munuscula, annulos, gemmas, frena, calcaria, venenis tam copiose circumlinita, ut solo tactu Imperatorem inficere potuissent. Nec res eventu suo caruisset, nisi, de hominis adventu certior fuisset factus Imperator, qvi eundem in vincula conjecit, & crucis supplicio affici jussit. Conf. *Chr. Matthiæ Theatrum Histor. p. 940.* & *M. Wilbelmi Seyfridii Ethica Pontificalis, Jenæ* A. MDCXCIX. edita, *p. 14.* Cui *Alexandrum VI.* jungo, de qvo *Petrus Bembus Histor. Venet. L. VI. p. 242.* edit. *Argentor.* A. MDCXI. scribit: *Neque multo post Johannes Michaël, civis Venetus Cardinalis, qui Pauli II. Pontificis Maximi Sororis filius fuerat, Romæ veneno interijt, quod ei Alexander à Præfecto Michaelis epularum dari jussit. Causa interficiendi hominem fuit aurum & argentum, quod is habere existimabatur, quarum omnino rerum inexplebilis Alexandri animum cupiditas ad omnem iniquitatem incendebat, uti filio pecuniam exercitibus alendis suppeditaret, quo is Italorum principum regna occupare celerius posset, se jam sene.* Hunc verò justitiam DEi ultricem expertum fuisse, & veneno, qvod incautus biberat, periisse, paulo post memorabo. Vid. eruditum *Schediasma*, de *Vitiis Paparum*, adversus *eorundem infallibilitatem*, qvod *ἀνωνύμως Coloniæ* MDCXCIX. editum est, *p. 53. sq.* Ulterius *Paulo III.* adhuc vivo, idem crimen impactum fuisse, seqventia, qvæ in laudato *Schediasmate p. 40.* ex libello qvodam excerpta sunt, adstruent: *Innocentio Pontifice conjectus in vincula fuisti, præsul iniquissime, propter homicidia duo & commissum parricidium, matre nimirum & nepote quodam veneno sublatis, ut omnis ad te conflueret hæreditas.* Add. *Gilberti*

Burneti

Burneti accurata *Quietiſmi Deſcriptio, p. m. 239. edit. Lipſ.* qvi refert, eundem ſororem ſuam, *Claram Farneſiam*, qvæ Alexandri VI. illicitis fruebatur amplexibus, veneno interfici curaſſe, licet ejusdem acumine inter Purpuratos fuiſſet cooptatus. Sed Principes qvoqve ejusmodi facinoris, qvod venenatis menſis deſignari ſolet, ſeſe reddidiſſe participes, Hiſtoriarum monumenta loqvuntur. Sic *Güntheri*, Regis Romanorum electi, mortem *Caroli IV.* cura procuratam fuiſſe, *Jo. Cuſpinianus*, de *Imperat, Rom. f. 482.* hiſce verbis narrat: *Ferebatur famulus medici, juſſu Caroli, venenum potioni miſcuiſſe.* Nec ignotum fuit Regibus Siciliæ & Franciæ conſilium, de veneno in Euchariſtia porrigendo, anteqvam *Heinricus VII.* Imperator è medio tolleretur. Meminit eorum *Wilhelmus Heda* in *Hiſtoria Epiſcoporum Ultrajectinorum f. 231. Fuit crebro ab aliis tentatum, ipſum Imperatorem aqua venenata, caliceque aureo toxicato ſuſtollere. Sed magiſtri præcipui Ordinis Prædicatorum ultimi mali auctores fuere, acceptis à Regibus Franciæ Siciliæ atq; Navarræ, ac præcipue Tarentino XI. millibus aureorum, qui hunc* (Bernardum ſcilicet) *juſſerant tradere venenum.* Addatur *Hermanni Latheri*, qvem Holſatia inter claros Huſumenſes refert, *Lib. III. Cap. XVII.* de *Cenſu p. 782. ſq.* Qvid deniqve de ſacrorum ordinum Viris referam? Illi enim perſæpe auxiliatrices manus præbuerunt, qvando unus aut alter è vita fuit tollendus. Sic *Jacobi Clementis*, Monachi, ope *Henricum III.* Galliarum Regem venenato cultro interfectum fuiſſe, commemorat *Jac. Aug. Thuanus Hiſtor. Lib. XCVI. p. m. 697.* cum *Theod. Zvingero* in *Theatro Hum. Vitæ Vol. II. Lib. VII. f. 486.* & *Ludov. Lucii Hiſtoria Jeſuitica, p. 369.* Nec ipſe *Heinricus Spondanus Annal. Eccleſ. Continuat. T. I. f. 646.* diſſimulare potuit, Dominicanos ſuſpectos fuiſſe de veneno, ex ungulis & carne hominum ſuſpenſorum, ſanguine bufonum, & nonnullis aliis immunditiis, confecto, qvo mendici, oſtiatim victum qværentes, fontes & puteos inficere ſuſtinuerunt. *Medicos* identidem in conſortium ejusmodi ſceleris nonnunqvam perduci, ea, qvæ cum *Gunthero* geſta fuere, confirmare poſſunt. Ita verò modo adductus *Cuſpinianus l. c. f. 482.* rem totam deſcribit: *Reverſo Gunthero in Francofurt leviter cœpit ægrotare. Erat tum ibi inſignis Medicus, magiſter Fridericus, comitibus de Naſſauu antiqua junctus familiaritate. Qui cum Gunthero potionem, quam mirum in modum & laudavit & expedire aſſe-*

ruit, porrigeret, Guntherus medicum prægustare jussit. Qui etsi invitus faceret, gustavit tamen, reliqvum Guntherus ebibit. Medicus statim faciem mutans in colore, in terram prostratus decidit, ac tertio die moritur. Guntherus vomitu, quantum potuit, venenum ejecit, sed non usquequaque. Reliquiæ enim corpus Regis inflabant, inutilemque ad arma reddebant tractanda. Singulis hinc patere credo, summos cum imis apud Pontificios operam suam in id conferre, ut alios, qvibus parum favent, & qvi cum eisdem eandem fidem habent, veneno interficiant. Imò nec fœminis illicitas hasce artes displicuisse, *Martinus Zeilerus* in *Epistolis f. 422. & 437.* atqve in *Itinerar. Italiæ f. 11.* exemplis qvibusdam confirmat.

§. 2. Ad hosce itaqve Papismi cultores præcipue nunc respiciam, licet negare haud velim, nonnunqvam alius doctrinæ Viros iisdem artibus sese nobilitasse. Inter qvos statim refero *D. Petrum Streuberum*, Soraviensium Ecclesiarum Antistitem valde tepidum, qvi Lutheranorum qvidem partibus videbatur favere, re ipsa tamen Reformatorum placitis erat addictior, eaqve, tum voce, tum scriptis, defendere satagebat. Qvod institutum valde displicebat *D. Zachariæ Rivandro*, qvi primum Soraviensium, & postea Bischoffswerdensium, Ecclesias moderabatur, qvapropter pro ea, qvam cum ipso contraxerat, amicitia, illum monebat, ut ab his intempestivis unionis sanciendæ consiliis desisteret, & veram potius doctrinam unicè sibi haberet commendatam. Tantum verò aberat, ut salutare hoc consilium hominem, Vertumno mutabiliorem, ad meliorem mentem perduceret, ut potius eundem ad iram vehementissimam concitaret. Ut itaqve bilem effunderet, pretio conduxerat Studiosum qvendam, ut Virum, veritatis studio deditissimum, occulte è medio tolleret. Hic ergo *Rivandrum* accedens comiter ab eo fuit exceptus, ita qvidem, ut prolem suam erudiendam ipsi committeret. Cum ergo optimas liberis Rivandri artes instillaret, atqve hac ratione Patris favorem sibi conciliavisset, mensæ Theologi laudatissimi fuit admotus, qvam mortiferam reddidit Evergetæ suo, ita qvidem, ut cyprino, qvo vesci volebat Vir optimus, venenum allineret, qvo Eidem, ejusqve conjugi, ac filio natu minimo, paulo post vitam ademit. Verum *Streuberus* modo di-

ctus

ctus non solum alterius ope tam horrendum commisit flagitium; sed ipse qvoqve poculum mortiferum Virgini Soraviensi obtulit, simulans, se medicamentum admodum salutare ei nunc esse porrecturum. Meminit hujus criminis *Jo. Samuel Magnus*, in *Chronico Soraviensi, p. 74. sq.* verbis inseqventibus: Streuberus hat unschuldiger und recht erschrecklicher Weise eine vornehme Jungfer/ derer Name und Stand aus bedächtigen Ursachen billig verschwiegen wird/ um das Leben bracht. Es hatte sich dieselbe in einen Badergesellen/ der sie schröpffen müssen/ so hefftig verliebet/ daß sie sich auch in ihrer Finger einen verwundet / zu dem Ende/ daß sie nur Gelegenheit haben möchte/ mit ihm zu reden. Alß nun dieselbe von ihrer Liebe im geringsten nicht lassen wolte/ und ihre Eltern sehr bekümmert waren/ wie sie der Sache abhelffen möchten/ siehe so gab D. Streuber den Rath/ man solte ihr Gifft beybringen! Den bösen Rath gab er/ und erboth sich zugleich solches auch selbst ins Werck zu stellen. Hierauff brachte er der Jungfer den Gifft in den Becher / unter dem Vorwandt / daß sie brauchen und purgiren solte; und alß sie an die Artzeney nicht wolte/ wuste er derselben nach seiner Svada die Sache so wol fürzustellen/ und sagte: Er wäre ja ihr Beicht-Vatter/ er würde ihr nimmermehr was übels rathen/ und das zu ihren Schaden gereichen könte! Dahero tranck sie den Becher aus/ und kam dadurch/ ehe sie sichs versahe / auf die Todenbahr und in das Grab. Justissimum autem Deum, qvi ejusmodi peccata gravissime ulciscitur, ad pœnam eundem, cum ob crimen adulterii ad Pontificios accessisset, provocasse, ejusdem *Magni* testimonio, qvod *l. c. p. 74.* extat, nunc confirmabo. Streuberus wurde in seinem eigenen Hause in die Verhafft genommen/ aus welcher er sich aber endlich los ries/ nach Prag lieff/ da er sich öffentlich zum Pabsthum bekante/ in welchem er nachmals zum Brix in Böhmen Priester ward. Alleine/ weil er noch offtmals gut evangelisch predigte/ und sich in die Päbstischen Händel nicht finden konte/ oder aber wolte; Er auch über dieses an den Sittauischen Rath geschrieben / und um das erledigte Primariat angehalten / die Briefe aber aufgefangen wurden/ siehe/ so ward er auf ein Panqvet ersuchet/ auf welchem er einen vergiffteten Trunck bekam/ da er nun denselben nicht verdauen kunte/ ward er rasend/ kratzte an der Wand/ und starb elendiglich auff den Misthauffen. Plura de *Streuberi* pessimis artibus, cane & angve pejus vitandis, retulerunt *B. D. Cunradus*

radus Tiburtius Rango, in *Historia Syncretismi, p. 1097. sqq. B. Ernesti P. 3.* der *Confect*-Taffel *p. 367. sqq. Christ. Heckelius*, in *Chronico Bischoffswerdensi p. 97. sq.*

§. 3. Hoc ergò, aliisqve, nunc missis, *Pontificiorum* tantum *mensas* accedere mihi est volupe. Eas verò vel *sacras*, vel *profanas*, dici posse arbitror, per *istas*, *Mensas eucharisticas*, seu *Altaria*, (de qvibus erudita legi potest *Dissertatio Historico-Theologica*, de *Aris* & *Mensis Eucharisticis Veterum*, Auctore *B. D. Balth. Bebelio*, *Argentorati* A. MDCLXVI. edita) innuens, per *hasce* vero ordinarias & qvotidianas intelligens, in qvibus, cibis & pharmacis exstructis, accumbere solent, vel famem expleturi, vel cum valetudine in gratiam redituri. Easdem verò Convivis nonnunqvam exitiosas fuisse, uberius nunc demonstrabo. Eqvidem armis certantes haud rarò venenatis telis hostes configere solent, prout integra *Dissertatione*, de *Veneno adversus Hostem usurpato*, sub præsidio *B. M. Joh. Georgij Röseri*, in *Acad. Francofurtana* A. MDCXC. defensa, coll. *B. Dannhaueri Lact. Catech. P. II. p. 224.* & *Collegio Decalogico p. 714.* ad liqvidum fuit deductum. Nec desunt exempla, Regio sanguine cretos lorica, veneno tincta, fuisse interemtos. Vid. *Wilhelmi Hedæ Historia Episcoporum Ultrajectinorum, f. 271.* & *282.* Verum nec illis, qvi veræ doctrinæ alumni sunt, & divinæ naturæ participes redditi, imò lorica spirituali se induere debent, bella desunt, adversus qvos venenata esculenta & poculenta usurpanda esse, praxis Pontificiorum svadet juxta ac imperat.

§. 4. Verum nec prolixam de *venenis* nunc instituere tractationem volo, ratus, nemini non illa, corpora naturalia, mixta, validissimis & excessivis qvalitatibus prædita, esse cognita, qvæ homini insigniter & occulto modo nocere possunt, ita qvidem, ut vel toti corpori humano, vel certis ejus partibus detrimentum afferant. Fusius Venenorum naturam descripsit *B. D. Jo. Georgius Röserus* (qvi, sub auspicium hujus anni, *Stetini*, ubi Gymnasio Carolino magna cum laude præfuit, & Rectoris, ac Professoris Theologi & Philosophi, provinciam egregiè ornavit, forti apoplexia correptus, diem supremum obiit) in *Dissertatione Physica*, de *Venenis* conscripta, & *Vitembergæ* An. MDCLXXXVII. ventilata, cui *Dissertatio inauguralis Medica*, de *Venenis* & *Philtris propinatis, alijsve modis applicatis*, addi potest, qvæ in eadem *Vitembergensium* Academia, A. MDCCVII. sub moderamine *Dn. D. Christiani Vateri*, à *Car. Rudolpho Mehringio*, dignissimi & annis gravissimi Sacrorum

apud

apud *Servestanos* dispensatoris Filio, censuræ eruditorum fuit exposita. Varios, qvi de Venenis commentati sunt, Autores complectitur *Bibliotheca enucleata Jo. Georgii Schielenij*, p. 605.

§. 5. A *sacris* itaqve *mensis* exordium ducturus, ad Viros illustres, licet isti Pontificiorum sacra amplexi fuerint, statim me converto, qvi, Cœna Domini fruituri, aut calicem venenatum, aut hostiam venenosam, acceperunt. Catalogum eorum confecit Vir clarissimus, *M. Immanuel Prœleus*, in *Differtat. Historico-Theologica*, qvam de *Hostiis & Calice venenatis* conscripsit, & *Gryphiswaldiæ* A. MDCCIII. auspiciis famigeratissimi Theologi, *B. D. Jo. Frid. Mayeri*, defendit, ex qva nonnullos nunc excerpam, argumento huic inservientes. Provocat autem ad *Heinricum VII. Imperatorem*, *Christophorum I. Daniæ* (vid. *Pontani* Hist. *Dan. f. 353.*) *Regem*, *Theodorici*, Italiæ Regis, Uxorem, *Victorem II.* Pontificem Romanum, calice venenato tentatum, *Victorem* III. Papam, *Wilhelmum*, Eboracensem Archiepiscopum, & *Raynerium*, Episcopum Magolensem. Scriptorum testimonia, qvibus probare annisus est, Symbola Eucharistica veneno fuisse aspersa, repetere hic supersedeo, paucis tantum notans, illos Scriptores, qvi *Heinrici VII.* obitum ex venenata Eucharistia negari sustinent, cautè esse legendos, eorumqve assertiones haud adeo certis inniti argumentis, atqvè a Scriptoribus Seculi XIV. συγχρόνοις valide refutari. Spectat huc eruditissima ac lectu dignissima *Commentatio*, qvam Ecclesiastes Francofurtanus, & pietate & doctrina nulli secundus, *B. Martinus Difenbachius*, A. MDCLXXXV. concinnavit, de *vero mortis genere, ex quo Heinricus VII. Imperator obiit*. In hujus enim *Sect. I.* & *II.* tum rem gestam variis scriptorum testimoniis munivit, tum dissentientium rationes sub censuram vocavit, &, qvid distent æra lupinis, solide demonstravit. Et qvamvis nuper admodum illustris *Leibnizius* negantium se addixerit partibus, producto in medium Diplomate, à *Johanne*, Bohemiæ Rege, Heinrici filio, Dominicanorum ordinis homini dato, & *Stephani Baluzij* nomine superbiente, attamen celeberrimo *Mayero* varia in promptu sunt argumenta, qvæ istud instrumentum valde reddunt dubium. Lubet autem ista, qvæ in Epistola, ad prælaudatum *Proeleum*, Dissertationis modo nominatæ Respondentem, directa, leguntur, hic repetere: *In ipso instrumento nonnulla, imò omnia fere*

sunt haud parum dubia. Quis enim ille Petrus de CastroRiginaldi fuerit, & quæ hunc hominem causa impulerit, ut totius Dominicani nominis dignitatem tuendam sibi susciperet, non adparet. Quale quid si à capite ordinis aut ipso illo, cujus fama petebatur, Bernhardo de Montepelutiano factum fuisset, res utique se rectius haberet. Cum Henricus VII. A. c. 1313. perierit, statimque mortem ipsius, uti historia testatur, hæc de veneno dato fama consecuta fuerit, quare ad annum 1346. exspectandum sibi defensor statuit, quo de vindicanda innocentia allaboraret. An verò credibile est, homini Gallo, & in angulo Galliæ latenti, plus curæ in fama Ordinis Prædicatorii asserenda, quam quidem Germanis Italisque fuisse, sub quorum oculis omnia parata erant? Et est alias malignum defensionis genus, quod alieno à criminantibus loco instituitur. An est quisquam, qui putet, tam facilem se Johannem fuisse, ut cuique privato, alienæ innocentiæ testimonium curiosè petenti, statim gratificaretur, aut vero ordinem Dominicanorum tot seculis fuisse passurum, ut idem lateret, nec in conspectum à quoquam proferretur? Antequam enim magnus Leibnitzius id ederet, nusquam visum fuit, nec ipse mentionem illius, nisi in Chronico MSS, cujus tamen nec titulum nec autorem exprimit, usquam fieri fatetur. Hæc quidem apud Wernerum Rolfinkum in fasciculo temporum f. 74. lego: Sed tamen ordo (Dominicanorum) *excusatur de his* (h. e. internecione Henrici VII. per Eucharistiam veneno infectam) *per quasdam literas testimoniales, quas apud se habet, Cui placet, requirat hujusmodi apud Professores ejusdem ordinis, & plene informabitur de his ad omnem copiam. Præsens tamen id esse, unde constabit, & impudentiæ Dominicanorum talia fingentium fidem quis adhibeat? Stylus præterea Diplomatis insolentior, & planè Monachalis est. Subscriptio aut subsignatio Instrumento deest, argumenta jejuna valde sunt, omniaque, quæ ad suspicionem recentioris originis, suppositæque auctoritatis, facere possunt, aliunde suppetunt.* Qvod si supra adducto, & non sine laudis præfamine nominando, *Diefenbachio*, diutiùs rebus humanis interesse licuisset, auctiorem orbi erudito dedisset *Dissertationem* suam, atqve sic sententiam hanc invictis magis confirmasset argumentis. Provocat ad eandem, &, cum *Collectoribus Actorum Eruditorum,*

rum, elogio haud indignam judicat *B. Sagittarius* in *Introductione* in *Histor. Ecclesiastic. p. 633.*

§. 6. Hisce autem, qvibus Cœna Dominica exitialis fuit, addendum adhuc esse judico *Robertum*, Siciliæ Regem, qvi die XV. Augusti A. MCCXIII. Eucharistia venenata usus interiit. Legatur *Thesauri Practici Besoldiani Continuatio f. 240.* Prætermitto *Gothofredum*, Lotharingiæ Ducem, qvem Subdiaconus calice venenoso extinguere meditabatur, nisi is â Dæmone fuisset correptus. Testis ejus rei laudatur *Lambertus Schaffnaburgensis*, in *Dissert. Juridicâ, de eo, quod circa cœnam justum est*, qvæ *Jenæ* A. MDCXC. sub moderamine illustris Viri, *Nic. Christ. Lynckeri*, fuit ventilata, *Cap. II. §.* XII. Verum, cum is postea ad Pontificiam dignitatem evectus *Victor* II. vocatus fuerit, ejusqve mentionem injecerit modo laudata *Mayeri* celeberrimi *Dissertatio*, ipsa verba *Lamberti Schaffnaburgensis*, qvæ in *Annal. f. 462. edit. Argent.* MDCIX. leguntur, & in prædicta Diatribe adducuntur, denuò hic repetere supersedeo.

§. 7. Duo adhuc nefandæ impietatis specimina restant, qvæ silentio prætermitti haud debent. Adducit ista *M. Jo. Samuel Adami*, vulgò *Misander* dictus, in *Theatro Tragico*, qvamvis in optatis haberem, ut Autores, cui narrationem istam debuit, indicasset, qvo absqve omni hæsitatione fides ejusdem relationibus, qvas in Scriptis, qvorum valde plura dedit, proferre solet, adhiberi posset. Dabo ergò illa, prout *l. c. p. 445. sq.* leguntur. A. 1610. hat zu Venedig ein Catholischer Priester/ als er sich sonst an einem andern nicht rächen können / bey Celebrirung des Nachtmahls den Wein vergifftet / und solchen seinem Feinde gereichet. *Anno* 1604. hat der damahligen Königl. Majestät in Franckreich sollen mit einer Hostie vergeben werden/ welches aber also gewandt worden. Der König hat am heil. Fronleichnams-Tage *communiciret* / und bereit den Mund auffgethan/ die Hostie zu empfahen/ es hat ihr aber dafür gegrauet/ und ist zurücke gewichen / darauff dem Priester gebothen/ er solle selbe Hostien selber empfahen/ alß er sich nun geweigert/ hat es der König doch haben wollen/ alß er nun den Ernst gesehen / hat er ein Creutz darüber gemacht/ sie gessen/ davon er aber bald auffgelauffen und gestorben. Henricum IV. Galliarum Regem, per omne vitæ tempus variis ac memorandis insidiis expositum fuisse, Scriptores memoriæ prodiderunt. Conf. *Ludov.*

Lucii Historia Jesuitica, p. 371. 348. *sq.* & *Jo. Jac. Hoffmanni Lexic. Universale*, *T. I. f. 749.* Hinc nemini mirum esse debet, si Hostiâ qvoqve venenatâ rasa cohors Eundem petere ausa fuisset.

§. 8. Verum ex Historia Helvetica adducendus nunc est *Johannes Jetser*, qvi artificio Sartor fuit, ac Bernæ à profligatissimæ vitæ hominibus in sacrum ordinem recipiebatur, ut paria cum illis designare instituerет. Existimabant enim iniqvissimi hominum, eum, qvo simpliciorem, eo faciliorem, fore ad perpetranda ea, qvæ ipsi præcepturi essent. Verum cum is imposturas olfaceret, ordinem derelinqvere, & ad seculum redire meditabatur, qvapropter veneno eundem tollendum esse existimabant. Illud itaqve in offa ipsi dare tentabant, verum cum hostium consilium ipsi non esset incognitum, atqve necem sibi parari audivisset, offam comedere tardavit, atq; discedente, qvi eandem attulerat, Subpriore, & veneno oculis suis conspecto, offam, qvinqve lupulis, qvos nutriebant scelesti homines, lupis rapaciores, ante fenestram effudit, qvam cum devorassent, mox corruerunt mortui. Tandem verò, cum plus simplici vice venenata eorum consilia ac epulæ eventu destituerentur, hostiam sacramenti venenatam eidem renitenti violenter in guttur ejus intruserunt, qvam *Jetserus* tamen evomuit super scabellum, illæsusqve mansit. Fusius hac de re egit *Jo. Henricus Hottingerus* in *Histor. Eccles. P. V. p. 400. sq.* cum *Gilberto Burneto* in *Itiner. p. 107. sqq.* Jetserus itaqve suo edocet exemplo, sacras & profanas mensas ipsi parum fuisse proficuas, ni Deus eundem hostium manibus liberasset.

§. 9. Enimvero pergendum ulterius est ad mensas alias, qvæ nonnunqvam fuere apparatæ, ut convivæ necarentur. Ante verò ad eos, qvi puriori doctrinæ nomen suum dare inceperunt, & venenatis cibis uti debuerunt, vel fruiti fuerunt, accessum faciam, qvosdam nunc commemorare mihi proposui, qvi inter ipsos vixere Pontificii Regni cives, atqve tyrannidem eorum magno cum vitæ detrimento subire fuerunt coacti, vel effugere prius felicissime potuerunt. Horum enim acerbissima fata singulos commonefacere possunt, magnam hominibus Pontificiis inesse malitiam, eosqve haud rarò & invidia laborare, & vindictæ esse cupidos, & nummis corradendis inservire.

§. 10.

§. 10. De *Gregorio* itaqve *Septimo*, ad qvem nunc accedo, notari meretur, qvod, ex sententia qvorundam, homicidii, per venenatos cibos, à coqvo, *Gerhaldo Brasuto*, paratos, insimulatus fuerit, atq; senarium Pontificum, anteqvam cathedram illam, cujus erat appetentissimus, occuparet, è medio sustulerit. Conf. *Christoph. Besoldi Thesaurus Practicus f. 322.* Num à vero Autores, impietatem hanc describentes, aberraverint, aliorum esto judicium. Scriptores enim, qvos evolvere mihi licuit, è recentioribus præcipue, utpote *Justus Christophorus Dithmarus*, in *Vita Gregorij, Romani Pontificis, ejus nominis septimi, Francofurti* ad *Viadrum* A. MDCCX. excusa, *M. Elias Weihenmajerus*, in *Differt.* de *Gregorio* VII. vulgo *Hildebrando, Vitemberga* A. MDCXC. proposita, *Jo. Heinr.* Heideggerus in *Historia* Papatus, *p. 84. sqq. Guil. Cave* in *Script. Eccles.* Histor. *Literar. f. 618. sq.* hujus criminis disertis verbis haud meminerunt, qvamvis plurimi eorum haud adeo bona de eo lata exhibeant judicia. De *Totatu* Hildebrandino, seu *Gregorij* VII. *Pontif. Rom. absoluto Dominatu*, peculiarem *Dissertationem* Historicam A. MDCXCIII. conscripsit *Dn. D. Adamus Rechenbergius*, qvæ legi meretur.

§. 11. *Güntheri Schwarzburgici* mentio modo facta est, eum scilicet, ope Medici cujusdam, Cantharidum succos bibisse. Nec dissimulare illud potuit *Christoph. Browerus Annal. Trevirens. T.* II. *Lib.* XVII. *f. 220.* ita scribens: *Non sine veneni suspicione gravi Guntherus morbo jactatus, Francofurto ad Altam villam deportari voluit.* Conf. *B. D. Ahasv. Fritschii Discursus Historicus de Günthero Schwartzburgico, Imperatore Romano, Cap. VI. p. 30.* & *Achillis Augusti von Lersners Chronic. Francof. P. I. f. 77.*

§. 12. *De Ludovico Bavaro*, Imperatore, memoriæ proditum est, eum veneno hausto diem supremum obiisse. In cujus rei testimonium producere lubet *Joannis Tritbemij* verba, qvæ *T. II. Annalium Hirsaugiensium, f. 201. sq.* leguntur: *Fuerunt, qui constanter & dicerent & scriberent, illum veneno periisse cujusdam Austriæ Ducissæ, quam ob fœdam tetramque oris dispositionem omnes vulgò Maultasch, id est, oris peram nuncupaverunt; mane namque in venatione constitutus circa prandii horam ad domum reversus est: & sumpto cum ea cibo in eadem mensa, ut ipsa paraverat, mox in interioribus malè sentire cœpit, quod*

nausea stomachi factum existimans rursusque eqvum conscendens ad venationem regreditur, sperans quod agitatione corporis melius esset habiturus. Verum secus accidit: Incalescente namque agitato corpore nimium debilitatus est, dissimulansque internum cordis defectum, postremo de equo cecidit, & inter famulorum manus exspiravit. Rem aliter gestam fuisse, verbis *Alberti Cranzij Lib. IX. Saxoniæ C. XXII.* refert laudatus *Zvingerus l. c. f. 508.* & *Laurentius Beyerlinck* in *Theatro Vitæ Hom. T.* VII. *lit.* V. *f. 33.* scilicet, eundem, Mensæ assidente Burggravio de Nürenberga, sensisse veneni punctiones, cum crebrius antea hac arte tentatus, & vomitum eliciens, pericula evaserit, illo autem tempore vim toxici vomitum superasse, atqve Imperatorem, in venatione ursum seqventem, eqvo delapsum, animam efflavisse.

§. 13. De *Ladislao*, Rege Bohemorum qvinto & decimo, relatum legimus, eundem, cum modo annum ætatis decimum & octavum attigisset, & Pragæ nuptias celebrare sibi proposuisset, venenum hausisse, eoqve morti fuisse traditum. Meminit ejus *Martinus Cromerus*, de *origine & rebus gestis Polonorum*, *Lib.* XXIII. *f. 358.* hisce verbis: *Ladislaus rex in ipso nuptiarum apparatu Pragæ obiit* (intra sex scilicet & triginta horas) *sive ex repentino morbo, seu veneno, clam à Georgii Podiebradii uxore ministrato. Dira quidem tormina sensit moriens: & medici Germani, posteaquam Boemia excesserunt, vulgarunt, non obscura veneni hausti signa in eo apparuisse. Mortis causam eam fuisse existimant, Bodiebradii partim ambitionem, partim offensionem vel metum.* Clarius autem Medicorum, de morte judicantium, mentem exponit *Æneas Sylvius*, in *Histor. Bohemic. C.LXXI. p. m. 126.* ita scribens: *Mortem ejus alii morbo, alii veneno imputavere. Medici Teutones, quorum potissima corporis cura fuit, in Austriam reversi palam dixere, quam primum Rex ægrotare cœpisset, se vocatos manifesta mortis ac veneni signa comprehendisse, neque ausos in aliena terra manifestare, quæ viderant, timuisse potentiam eorum, quorum scelere Rex periisset, regi clam aperuisse omnia, respondisse illum, non ignorare toxicum datum, silentium imperasse, ne regis morti suam adjicerent.*

§. 14. Huic adjungo *Eduardum VI.* Angliæ Regem, invidenda

qvi-

qvidem eruditione ac pietate coruſcantem, ac verbis doctiſſimorum Virorum, in *Meletem. Annæberg. p. 855.* & in *Principe Græce docto p. 18. ſq.* abs me adductis, commendatum, aſt cujus fata â reliqvis, qvorum jam contexui catalogum, videntur eſſe haud diverſa. Eundem enim veneno, qvod Comes de Warwick, Filius Ducis Northumbriæ, eidem propinaſſe fertur, qvo eo felicius regno potiri poſſet, interemtum fuiſſe, haud levis ſuborta eſt ſuſpicio. Teſtem ejus rei adduco *Jo. Wolfium*, in *Lection. Memorabil. T.* II. *f. 602. Obiit*, ſcribentem, *ſanctiſſimus Rex non ſine ſuſpicione veneni, anno 1553. ſexto Julii, & ætatis ſuæ anno 16.* Nec diſſentit *Jo. Henricus Heideggerus*, in *Myſt. Babyl. magnæ P.* II. *p. 21.* cujus verba hic apponam: *In Anglia Henrico Eduardus ſucceſſit, qui cæleſtis veritatis luce imbutus Eccleſiam à ſuperſtitione purgandam ſuſceperat. Sed eo mox non ſine veneni ſuſpicione defuncto, Maria Soror imperium adepta ſanguinariis Poli Cardinalis conſiliis religionem in herba, quod ajunt, ſuffocare adnixa eſt.* Paulo liberius *Autor Anonymus* des Neugeharniſchten Groß-Britannien *p. 207.* de ejus internecione ſcribit: Der Graff von Warwick und Hertzog von Northumberland überredeten den König/ daß Er/ zu Erhaltung der Reformirten Religion/ ſeine Catholiſche Schweſter/ Mariam/ enterben/ und ſeines Sohns Gemahlin/ die Johannam Grajam von Süffolck/ zur Erbin einſetzen möchte/ welches er auch bewilligte. Bald darauf ſtarb der König an Gifft/ den ihm der Warwick beygebracht hatte/ im 16 Jahr ſeines Alters/ nachdem er 6 Jahr und 5 Monat der Regierung vorgeſtanden. Eandem ſententiam tuetur *du Larrey Hiſtoire d'Angleterre f. 747.* Num olfactorio venenato factum fuerit, prout *Richardo Backero* in *Chron. Reg. Angliæ f. 194.* videtur, jam non inqviram.

§. 15. Comiti Naſſovienſi, *Ludovico*, inſidias venenatis cibis ſtructas, iisdemqve haud exiguum detrimentum allatum fuiſſe, ſeqventia confirmant, qvæ in *Jo. Textoris Chronico Naſſovienſi, p. 120. ſq. Herborna* MDCXVII. excuſo, leguntur. Es hat Grave Ludewig viel in Franckreich/ bey der alten Königin/ und dem König ſelbſten/ den Niederlanden zum Beſten/ perſönlich in geheim tractirt/ und iſt daſelbſten bey Hofe/ wie auch ſonſten durch gantz Franckreich/ in groſſen Reſpect und Anſehen/ unangeſehen er doch noch kaum 30 Jahr alt/ geweſen. In Franckreich

hat er/ der Papisten halber/ in grosser Gefahr gestanden/ und hat die alte Königin/ als ein verschmitztes Weib/ und Verfolgerin der reformirten Religion/ welche auch die Mätzig und Blutbad zu Pariß/ und sonsten im Königreich/conseqventer angerichtet/dahin getrachtet/wiewohl sie sich gegen Grave Ludwigen/ aller Gnaden guts und Beförderung/äusserlich fein anzunehmen und zu stellen wissen/ uf was Wege sie ihn könte vergeben lassen: Als solches einsmals Grave Ludwig vermercket / hat er an des Königs Tafel/daran er mit gesessen/ sein Brot/ronds herumb die Crust abgeschälet/ und als die Königin/ welche es angestellet / lachenden Munds ihn gefragt: Warůmb er solches thäte? Hat er wiederům lachendes Munds geantwortet: Er hätte böse Zäne. Aber nichts destoweniger hat er sich nicht so wol fürsehen können/ daß er nicht endlichen eine Spanische Suppe / ehe er das letzte mahl aus Franckreich gezogen/ gegossen überkommen hätte/dannenher er sehr schwächlich biß in seinen Tod verblieben/ hat auch fast nicht wol essen noch schlingen können / derwegen uf Reisen und sonsten zu Felde / jederzeit frische Milch mit führen lassen müssen.

§.16. Hôc antiqvior fuit *Bogislaus* X. Dux Pomeraniæ, *Erici* II. Filius, cui mater haud adeo æqva fuit, imò parum abfuit, qvin veneno é medio eundem sustulisset. Eò respicit *Jo. Micrælius*, Pomeranorum gloria haud postrema, *Histor. Pomer. L.* III. *p.* 452. hisce verbis utens: Man wil ausgeben/ als wenn die Mutter am Tode des einen jungen Printzen/ den sie bey sich hatte / schuldig sey / und dem übrigen *Bogislao* auch nachgestellet habe/ auch den bösen Willen zu Wercke gerichtet hätte/ wenn nicht ihr Narr den Printzen erinnert: Er solte das Butterbrodt dem Hunde vorwerffen/ das sie ihme gegeben / und da der Hund des folgenden Tages soll von gestorben seyn/ da sie doch/ wenn mans wolte mit Gelindigkeit belegen/ davon keinen Nutzen hätte zu gewarten gehabt/ und als eine natürliche Mutter solches nicht würde haben in die Gedancken fassen können.

§. 17. Sed ad *Benedictum*, famigeratissimum illum Ordinis sui conditorem, seculo post Christum natum sexto inclarescentem, nunc dilabor, de qvo Annales referunt, qvod ampulla vitrea, veneno infecta, & oblata, ac paulo post, benedictione eidem impertita, disrupta fuerit. Fratres siqvidem Monasterii cujusdam, ad Vicum

Varro-

Varronis, vulgò Vicovarro, ab eodem petierant, ut eis præesse haud gravaretur. Eorum itaqve precibus victus intravit qvidem Monasterium, omniaqve in illo rite disponere incepit, verum minus placuit severior Viri disciplina hominibus, paulo liberius viventibus, hinc de illo interficiendo capita contulerunt, atqve vasculum vitreum, veneno aqva misto repletum, eidem obtulerunt. Sed cum ille benedictione consveta ampullam vitream affecisset, ista confracta fuisse fertur. Qvo facto fratres convocatos hisce verbis est allocutus: *Misereatur vestri, Fratres, omnipotens Deus, quare in me ista facere voluistis? Numquid non prius dixi, quia meis ac vestris moribus non conveniret? Ite & juxta mores vestros vobis Patrem quærite, quia me posthac habere minime potestis.* Commemorata hæc inveniuntur in *Chronicis sacri Monasterii Cassinensis*, qvæ *D. Angelus de Nuce*, cum notis, *Lutetiis Parisiorum* A. MDCLXVIII. edidit, *f. 9. sq.* & in *Actis Sanctorum Benedicti Sec. I. f. 6.* nec non *Annal. Ordinis Benedictini Jo. Mabillonii T. I. f. 9.* qvi uberius mentem Viri illustravit.

§. 18. De eodem præterea commemorari solet, qvod, cum illi panis, veneno infectus, à *Florentio*, Ecclesiæ cujusdam vicinæ Parocho, transmissus fuisset, hic per corvum in locum dissitum istum panem projici jussisset, ne ulli hominum noceret, atqve adeo tunc temporis *Benedictus* periculo fuisset subtractus. Verba *Cap. VIII. f. 16. Chronicorum Monasterii Cassinensis f. 16.* & *Actor. Sanctorum Benedicti f. 10.* ita fluunt: *Vicinæ Ecclesiæ Presbyter Florentius nomine, hujus nostri Subdiaconi Florentii avus, antiqui hostis malitia perculsus, tanti viri studiis cœpit æmulari, ejus quoque conversationi derogare; quosque etiam posset ab illius visitatione compescere. Cumque jam se conspiceret ejus provectibus obviare non posse, & conversationis illius opinionem crescere, atque multos ad statum vitæ melioris, ipso quoque opinionis ejus præconio indesinenter vocari, invidiæ facibus, magis, magisque succensus, deterior fiebat: quia conversationis illius habere appetebat laudem, sed habere laudabilem vitam nolebat, qui ejusdem invidiæ tenebris cæcatus ad hoc usque perductus est, ut servo omnipotentis Domini infectum veneno panem quasi pro benedictione transmitteret. Quem vir DEi cum gratiarum actione suscepit: Sed eum, qua pestis*

lateret in pane, non latuit. Ad horam verò refectionis illius ex vicina silva corvus venire consueverat, & panem de manu ejus accipere, qui cum more solito venisset, panem, quem Presbyter transmiserat, vir DEi ante corvum projecit, eique præcepit dicens: In nomine JEsu Christi tolle hunc panem, & tali eum in loco projice, ubi à nullo homine possit inveniri. Tunc corvus aperto ore, expansis alis circa eundem panem cœpit discurrere, atque crocitare, ac si apertè diceret, & obedire se velle, & tamen jussa implere non posse. Cui vir DEi iterum, atque iterum præcipiebat dicens: Leva, leva securus, atque ibi eum projice, ubi inveniri non possit. Qui diu demoratus, quandoque corvus momordit, levavit, & recessit. Post trium verò horarum spatium abjecto pane rediit, & de manu hominis DEi annonam, quam consueverat, accepit. Venerabilis autem Pater contra vitam suam inardescere Sacerdotis animum videns, illi magis quam sibi doluit. Sed prædictus Florentius, quia Magistri corpus necare non potuit, se ad extinguendas Discipulorum animas accendit: ita ut in orto cellæ, cui Benedictus inerat, ante eorum oculos nudas septem puellas mitteret, quæ coram eis sibi invicem manus tenentes, & diutius ludentes, illorum mentem ad perversitatem libidinis inflammarent. Approbat hanc narrationem *Jo. Mabillonius* in *Annal. Ordinis Bened. T. I. Lib. III. f. 54.* cui tamen omni ex parte assensum meum nondum præbere possum.

§. 19. Verum propius ad tempora illa, qvæ purioris doctrinæ luce enituerunt, & Pontificiorum tyrannidem dejicere sategerunt, mihi erit properandum. Multos autem, in Papatu viventes, Papismum repudiasse, neminem inficias iturum credo. Inter qvos *Gobelinam Personam*, Westphalum, cujus ætas in seculum decimum & qvintum incidit, merito refero, qvi *Benedictinorum* odium, cum *Paderbornæ* viveret, incurrit, non citra vitæ periculum. Hi vero aperte eidem nocere haud poterant, qvapropter cibo veneno adsperso eum necare allaborabant. Ast cum fraus detegeretur, abiit is *Bileveldiam*, qvæ Comitatus Ravensburgici metropolis est, ibidemq; Decanatum obtinuit. Vid. Heinrici *Meibomii Rerum Germanic.* T. I. *f. 55.* & *Melch. Adami Vita Germ. Theol. p. 2.*

§. 20. Lutherum nostrum acerbissimis Pontificiorum odiis

insi-

insidiisqve obnoxium fuisse, omnes mecum fatebuntur, qvi ejus historiam sibi reddiderunt familiarem. Nulli hinc mirum esse debet, qvod crudeles ipsius hostes, variis utentes artibus, lurida aconita esculentis ac potulentis interseruerint. Collegi ejus rei ergò testimonia scriptorum, cum de *Reliquiis Lutheri* commentarer *p. 13. sq.* qvæ hic sistere nolo, sed tantum iis addo *Johannem Creisbachium*, qvem Pontificii qvidem conduxerant, ut venenum eidem porrigeret, verum ipse, impietatem facti agnoscens, & detestans, Luthero, qvem gravissime pro rostris dicentem audiverat, consilium Pontificiorum ingenue aperuit, atq; ab eodem in domum receptus, ac tenerrime fuit amatus. Prolixe de illo egit *Dn. D. Heinricus Muhlius*, in *Dissertationibus* Historico-Theologicis *p. 385. sq.* Eundem itaqve haud indignum judicavi, qvi inter *Domesticos Lutheri* cooptaretur, cum de *iisdem commentationem* ederem, *p. 50.* Meminit, si recte judico, forsan istius *Abdias Prætorius*, in *Oratione* de *Jo. Scheiringo*, Magdeburgensium Jureconsulto, *Magdeburgi* A. MDLIIII. edita, & P*hilippi Galli* Homiliar. *funebr. P. I.* inserta, *p. 166. sq.* ita scribens: *Cum sub initium dissidiorum, quæ ex disputationibus doctrinæ oriebantur, occultæ Luthero Magnatum quorundam arte fierent insidiæ, ajebat re cognita sibi tanquam domestico, tuitionis officiolum demandatum fuisse. Conducti erant nonnulli, qui vitæ Lutheri, quantum possent, insidiarentur, ex quibus unus Wittebergæ commoratus occasionem quamcunque captat. Intereæ vero, ut sit suspicio minor, conciones ejus audit, & simul, quæ ad institutum facerent, observat. Sed quod miraculo non caret, cum majestatem ac insignes in homine dotes cognoscit, ita vincitur & obstupescit animus, ut nihil minus, quam quod instituerat, præstare possit. Itaque præfectum arcis, qui tum quidem* Johannes Mecius *erat, adit, & cautione interposita, quid agatur, quæque retia posita sint commemorat, cum commune periculum esset, principis imploratur sententia, sed ita tamen, ut inter paucos ea de re constiterit. Etsi autem magnitudo animi, quæ fuit in Luthero, major erat, quam ut his insidiis succumberet aut frangeretur, tamen aliorum consilia eo spectarunt, ut quæ non essent impia remedia, non negligerentur. Ea demum ratione* Scheiringo *cum alio quodam negotium datum fuit, & comites ejus, sic ubi res ferret, vel terrori malevolis, vel Doctori subsidio essent.*

§. 21. In vicina Ecclesia Rostochiensi egregiam nominis famam sibi acqvisivit *M. Joachimus Küzerus*, Dœmitiensis, vel *Slüterus*,

qvippe qvi non ſolum inter primos Doctrinæ ſalutaris Vindices referri meretur, ſed etiam iniqviora fata lubenti & imperterrito animo in ſe ſuſcepit, ac pro Dei gloria ſuſtinuit. Qvibus adjungi poſſunt venenatæ illæ menſæ, qvibus nonnunqvam fuit admotus. Deſcripſit easdem, dialecto iſti ætati familiari, *Nicolaus Gryſe*, Eccleſiaſtes Roſtochienſis, in *Hiſtoria Sluteri*, *Roſtochii* A. MDXCIII. edita, ex qua nonnulla hic excerpam: Men hefft ydt överſt ſich offt undernamen / M. Slüter dorch vorgifft dat leuent tho nemende / welches doch van en nicht ehr hefft geſchehen können / ehr na vyff jaren / do ydt en Godt thogelaten hefft. Denn dat ick andere Hiſtorien geſwyge / ſo hefft ydt ſich loffwerdigen thogedragen in diſſem Huſe / darinne ick nu 19. Jhar gewanet / welckes hardt by der Cloſter Kercken tho S. Catharinen belegen / vnd der Franciſcaner Mönnicke Gaſthuß ehr tydes geweſen / darinne ſe de Weltlyken / ſo eren Bedeler orden hülpen erholden / mit einem guden Druncke Wilkamen geheten / entfangen / behuſet und geherberget hebben / dat darſülveſt etlyke der Geiſtlyken / ſo den Höyken up beyden Schulderen gedragen / wedder koldt noch warm geweſen / M. Slüter / ehr he ſick noch befryet hedde / tho Gaſte hebben geladen / Alſe he en överſt thoſage gedan / dat he dorch Gades hülpe by en erſchynen / und tho en vp de beſtemmede tydt an diſſen ordt kamen wolde / / in Meinung / nicht alleine ſick mit ethende und drinckende tho erquickende / ſondern im HERRN ſick frölich tho makende / vnd erer etlyke thobekerende / vnd etlyke im anfangenen Chriſtlyken Luttherdom unde rechten glouen thoſterckende. Se överſt hebben em ein vorgifftiges Betlin thogerichtet / överſt Godt hefft em vor dem Rottenkrudiſchen Schlangen vorgifft genedichlyken by dem leuende domals erholden / Denn alſe he vp den auent ſyner thoſage na / gekamen / ſyn de Prelatiſchen Herren alle neuenſt erer Kökeſchen in der hinderdorntzen na des Kloſters dorwege tho Haue thoſamende by einander geweſen. Wat geſchüt? Ein armes Kindt / ſo de Brade by dem Füre wendete / ſüth M. Slüter int Huß kamende / wencket em und ſprickt heimlick tho em: O leue Here Jochim / ethet yo nicht van diſſer Brade / wente dar ys vorgifft ingedan / vp dat gy nicht des dodes ſteruen mögen / middeler wyle ſün de vorgifftigen Hüchlers vth der Dörntzen gekamen / und hebben en na Phariſeiſcher Art und Judas Wyſe vp dat alder fründtlykeſte / mit velen lefflyken Worden entfangen / und en mit ſick in de Dorntze tho Diſche gefodert. Dewele he överſt gedacht / dat men Godt nicht ſcholde verſöken / und Geferlicheit leuen / vnd ock Godt

en

en dorch dat geringe Medelin hedde vor Schaden warnen laden/ So hefft he na dem Hende waschende/ vor der Maltydt syn hövisch gebeden/ dat de Heren tho den he gudtwillich gekamen/ em ock gudtwillich vnd günstiglyken wolden wedderumme vorlöuen / dat he mochte ylich in syn Huß ghan/ denn de hedde syne Slötel uth haste in dem Slate syner Studeerkamer stekende vorgeten/ dar em thom högesten angelegen wäre / und dewyle he ock nicht wydt tho ghande hedde/ van S. Catharinen beth vp S. Peters Kerckhoff/ so wolde und konde he solckes balde vorrichten/ vnd desto eher wedder tho en kamen/ se scholden man de Maltydt anfangen/ vnd na em nicht beyden/ Solckes hebben de groten Heren vp syne hefftige/ instendige flytige Bede em entlyken verlöuet mit dissen Bescheide/ dat he ylich vnde balde scholde by en syn. Ouerst he ys nicht vnbillich vthgebleuen. Qvamvis autem tunc temporis salvus excesserit, evaseritqve, attamen alia occasione Virum optimum Pontificii potu venenato opprimere & enecare studuerunt. In qvam rem seqventia notari merentur: Nademe överst M. Slüter dorch den vorgifft/ denn de vorgifftigen Papisten em dorch Gades tholatinge hebben bygebracht/ ein verendeel jares gequinnet hefft/ und sehr gekrancket ys geworden / und also geswecket / dat he van Dage tho Dage an lyves Krefften hefft affgenamen / so ys he doch starck im Geiste und Geleven beth an syn lestes Ende vorharret/ ja he hefft sick ock offt in syner swackheit up den Predigstol leiden laten / dar he ock syn Ampt in syner groten amacht dorch Gödliche stercke / krefftiglyken hefft vorrichtet. De vorgifft överst is em van dem Papistischen Papen / darunder H. Jochim Nyebur der rechte Hadeder gewesen / de dar M. Slüter Bökebinder hefft averredet/ und dartho vermocht / de wile he synem eigenen Bökebinder vele vertruwede/ also beygebracht/ dat nademe M. Slüter im Gastebade by framen Christen gewesen / darvor dem Dische syn Bokebinder gestan und ingeschencket hefft / und nu de Maltydt sick hedde geendiget/ ys de tho gerichtede vorgifft heimlycken in de Kanne gedan / daruth erstlicken M. Jochim Slüter drincken scholde / alse ock geschah/ darnegest hefft Jochim Swarnekow ein Bödeker/ und nevenst dem sülven ein Wullenwever gedruncken/ welckere beide Börger ock vor quinit/ und na weinich Dagen gestorven syn. Efft wol de Papisten offt tho vorne ydt vorsöcht/ M. Slüter dorch vorgifft ümthobringende / so hebben se ydt doch nicht ehr de tydt gekamen / don können. Sondern hefft ock an em Christi thosage möten erfüllet werden. So gy wat dödtlykes drincken werdet/ so wert ydt doch juw nicht schaden / överst alse de Stunde gekamen/ und syn Ende en Godt also bescheret/ hebben se ydt vollenbracht. Der vorgedachte

te Papistische Pape Hr. Jochim Niebur / ys ein schwartkünstiger Töverer gewesen / unde efft he wol mit enem olden Töverer / so herna des Middewekens vor S. Marten in diesem Jahre nevenst einer Frowen mit Namen Vischersche/ wegen der Toverye by dem Galgen verbrandt syn / gefencklick ys genamen / und eine tydtlanck ingeseten hefft. So ys he doch alse ein Geistlyker mißpape/ van etlyken vornemen Lüden loßgebeden / und hefft so vele Gnade erlanget / dat he uth der Stadt vorwyset ys / överst Gades ungnade ys em begegnet / denn alse he nicht ferne von Güstrov gewesen / ys em syn geweten upgewaket / hefft sick ümme sehen/ und nergent trost finden können/beth dat he sick an einen Telgen alse Judas hefft erhangen. De wyle överst M. Slüters Schwackheit de averhandt genamen/ und syn sterffstündelin gegen den Pingsten sick heran nahede/ hefft he sick tho bedde gelecht/ und nevenst syner Seelen / ock syne Scheplin / daraver Christus em thom Herden gesettet/Christo wedderumme befahlen/und sick also gedüldich in den gnedigen willen Gades ergeven / unde de wyle disser Slüter ein sonderlyck Organon S. Sancti, ein wercktüch des H. Geistes gewesen / so hefft ydt sick ock also geschicket / dat he am Pingst-Dage / an welckerem der H. Geist den Apostelen gegeven/ twischen twen unde dren up den Namiddach im HERREN sahlichlyken entschlapen ys. Syn Lichnam rowet allhier up S. Peters Kerckhave / nicht wydt van syner gewesenen Hußhaves Döre / und an der Syden na der Stadt müren / dar ein Lickstein upgelecht / darup tho der tydt disse nahfolgende Wörde thor ewigen Gedechnisse syn upgehowen. *Sepultura M. Jochim* Slüter / *qui Anno 1523. Evangelium in hac Civitate pure prædicare incepit, propter qvod intoxicatus obiit, in die Pentecostes, Anno 32.* Aliud præter adductum Epitaphium, germanicis rhythmis conceptum, exhibet *Dn. M. David Heinricus Kœpkenius*, (qvi nunc inter Doctores Theologiæ, & Professores Philosophiæ, *Rostochium* illustrantes, receptus est) in *Dissertatione Academica*, qvâ *Memoriam Rostochiensium Proto-Evangelistæ*, qvi fuit *M. Joach. Kutzerus*, A. MDCCII. *Rostochii* instauravit *p. 34.* qvod hic apponendum esse judico:

ALS. MAN. ZALT. 1523. JAHR.
M. JOACHIMUS. SCHLUTER. (IST WAHR.)
ANGEFAHEN. ERSTLICH. GOTTS. WORT.
ZU. PREDDIGEN. AN. DISEM. ORT.
BIS. IN. DAS. MDXXXII. JAHR.
DA. ER. DAN. OHN. SCHULT. SCHENTLICH. ZWAR.

VON.

VON. DEN. PAPISTEN. WART. VERGEBEN.
UND. HAT. MüSSEN. LASSEN. SEIN. LEBEN.
GESTORBEN. AM. PFINGST. FEIERTAG.
CHRISTI. STIM. WARTET. OHN. ALL. KLAG.

§.22. Referendus porro huc est *M.Godofredus Schlegelius*, Pastor Cœtus *Marlishausensis*, prope *Arnstadium*, qui A. MDCXXXVI. peste extinctus est, cum prius in *Bohemia*, cum *Leutmarizensium* animæ ipsi concreditæ essent, poculum, rubro vino repletum, & toxico infectum, accepisset, qvod tamen eundem vita non privavit, licet is cum gravissimo morbo conflictari habuerit necesse. Mentionem ejus feci in *Schediasmate Epistolico, Claros Dresdenses, extra Patriam bene exceptos*, complectente, *p. 94. sq.* qvò Lectores ingenuos remissos nunc volo.

§. 23. Verum nec *Davides Steudlinus*, Campidunensis Ecclesiæ Antistes, omittendus hic est. De hoc enim *M. Ludovicus Melchior Fischlinus*, Minister Verbi Stuttgardianus, in *Memoriæ Theologorum Wirtenbergensium resuscitatæ Parte II. p. 151.* verbis *Jo. Valentini Andreæ*, qvi intima familiaritate *Steudlino* junctus erat, ejusqve vitam descripserat, utens seqventia tradidit: *Quod vitæ superfuit inter urbis Campidunensis iteratas occupationes & direptiones pro partium studiis, durius ac mitius habitus, semper tamen male multatus, & exutus bonis, extincta mœrore animi & terroribus continuis optima conjuge, ipse subita urbis calamitate numeroso milite obrutus, subito nec citra veneni suspicionem extinctus est.*

§. 24. Succedat his *Gebhardus Dulbierius*, qvi, variis defunctus muneribus, tandem *Moguntinus* & *Creutzenacensis* Superintendens fuit constitutus, atqve, cum *Creuzenaci* viveret, inscius venenum bibit, qvod eundem in morbum conjecit, atqve inidoneum reddidit ad sacra peragenda. Fusius ipsius fata descripsit *Jo. Micrælius*, cujus merita Stetinenses grato adhuc deprædicant ore, in lectu digno *Programmate*, qvod confecit, cum laudatus Vir sub auspicium anni MDCXLIX. honesto sepulturæ ritu esset afficiendus, illudqve propterea dignum mihi visum est, ut hic qvoqve legatur, rato, memorias Virorum, qvi haud unis oppressi fuerunt calamitatibus, & Pontificiorum iras in se susceperunt, ab omni oblivione vindicandas, & seræ posteritati usqveqvaqve commendandas esse. Illud verò hunc in modum legi potest.

IN CELEBRANDIS ULTIMIS HONORIBUS,
Admodum Reverendi, CL. & Amplissimi,

DN. GEBHARDI DULBIERII,

Primum Pastoris Mahlstadensis,
Deinde Concionatoris aulici Kriechingensis, hinc Pastoris castrensis Mansfeldensis,
Postea Wild- & Reingraviis à concionibus aulicis, tandem Moguntini & Creutzenacensis Superintendentis,
Qvi
post varios in turbulentissimo hoc seculo casus exantlatos
in catholica veritatis evangelica fide & Augustana Confessionis confessione
Stetini Pomeranorum in vigilia festi Christi natalitii,
anno ær. cIↄ Iↄc XLVIII.
placide ac pie expiravit & exuvias
in cathedrali templo Mariano postrid. Cal. Jan. ann. ær. cIↄ Iↄc XLIX.
qvem annum omnibus piis felicem apprecor,
solemnibus consvetis tumulandas nobis reliquit,
ut Studiosa in Gymnasio regio Stetinensi Juventus se reliquis viri fautoribus & amicis societ, invitatur
à
M. JOH. MICRÆLIO, Rectore.

FAcile invenias, qvi, si venerandum DN. GEBHARDUM DULBIERIUM, post adolescentiæ annos, Argentorati, Tubingæ, Marpurgi, & postea in Gallia, Britannia & Belgio exactos, è titulo hujus ad exeqvias invitationis intelligant, operam locasse ecclesiasticam jam Mahlstadiensibus, jam Baronibus à Kriechingen, jam Duci Mansfeldio, Reingraviis, Moguntinis, Creutzenacensibus, causas qværant, quare beatus vir eodem in loco non hæserit diutius. Ego vero Aristarchos omnes, qui suæ manticæ, quam in tergo gerunt, minus satagentes, ad alios sub censuram vocandos proni sunt, nec unqvam alio evocari, aut propter animosam in fide profitenda constantiam per tyrannos è statione ejici meruerunt, non tam se suamq; ignaviam,

viam, qvam ipſum credentium patrem Abrahamum reſpicere jubeo. Ille in Chaldea natus, poſt in Meſopotamia aliqvamdiu commoratus, hinc in Cananæam profectus, primum in Sichem oppido Samariæ, poſtea juxta auſtralem Bethlehem, tandem verſus meridiem ſedes & aras locavit. Inde in Ægyptum tranſiit. Rediit Bethelem. Hinc domicilium fixit Hebrone. Peregrinatus poſtea in terra Palæſtinorum, jam Geraris, jam Berſabææ ſubſtitit. Poſtea itinere ad montem Moriam cum filio convecto, rediit Hebronem, & exſpiravit, ut Scriptura loqvitur, in ſenectute bona, profectæ ætatis & plenus dierum. Qvid, qvæſo, cauſæ, qvod vir ille Deo acceptiſſimus eodem in loco non ſemper conſiſtebat? Scilicet jam Deus evocabat eum è patria: jam fames expellebat: jam diſſidia fraterna emigrare jubebant: jam hoſtibus erat obviandum: jam aliis neceſſitatibus parendum. Sic & Iſaacum aliqvando laribus fames abſtraxit & Jacobum: tandemqve vita nihil illis erat, qvam dies peregrinationis pauci & mali. Felix, qvi in hac peregrinatione, qva tendimus ad veram patriam, neqve iners in via torpet & ſtertit, neqve imprudens oberrat, neqve devia delatus, per rupes, perqve profundos hiatus ad Sirenas, Lotophagos, Cimmerios deducitur! Felix, qvi non tam cum Ænea ramo Sibyllæ aureo donatus, aut cum Ulyſſe immortali Leucotheæ vitta indutus, aut cum Perſeo alatis Mercurii talaribus evectus, qvam fidei ſcuto, ſalutisqve galea, & ſpiritus gladio cum Paulo armatus, hoſtiles infernalis exercitus inſidias, & vim ſeculi fallacem declinare poteſt! Periculoſa imprimis fuit peregrinatio, qvæ ſuperioribus annis fuit ſuſcipiunda, cum ſæpenumero non licuit ire, qvo via ducit regia. Si vel maximè tuis te voluiſti continere parietibus, præda eras iniqvis hoſtibus. Si te militiæ addixiſti, in impia plerumqve palæſtra decertaſti. Si vita placuit literaria, ab ipſis etiam Muſis vidiſti creata pericula. Eundum ſæpe fuit, qvo noluiſti; recedendum, inde non libuit. Heroa pene dixerim, aut certe albæ gallinæ filium, qvi hiſce triginta annis, qvibus nunqvam arma è manibus ſunt excuſſa, inconcuſſus tranſiit. Et tamen tranſiit per mille pericula beatus noſter DULBIERIUS, vir non è

vulgo,

vulgo, nec animi vulgaris. Adolescens peregrinatus est in Germania, Gallia, Britannia, Belgio: & omnium harum nationum lingva loqvi didicit. Vir factus & sacris officiis initiatus, non diu potuit in angulo aut obscuriore Sparta latere. Innotuit Baronibus, Ducibus, ipsi magno Regi, GUSTAVO, ejusqve & regnorum Archicancellario; & in media Babylone oves pavit Ecclesiæ. Placuit id divinæ providentiæ, ut viri virtus clarius enitesceret: dignissimi sane, cujus memoriam ad posteros propagemus; idqve eo magis, qvia post fata unici ejus fratris, generosi Dn. JOH. DULBIERII, qvi egregiis militiæ fundamentis apud Mansfeldensem jactis, Tribunitiam in ordinibus ducendis dignitatem diu cum apud Svecos, tum apud Britannos, sustinuit, evectus tandem ad eminentissimum Generalis Vigiliarum Præfecti in Anglia munus, ante semestre, in prælio pro rege Britanniæ, sine prole mascula relicta cecidit, postqvam ultimus hic Dulbierius pone ad plures fratrem seqvitur, omne Dulbieriorum nomen omnisqve familia est extincta. Est in comitatu Nassaviensi oppidum non ignobile, Sarbrugarum nomine. In eo consul erat, cum ob alias virtutes archonte dignas, tum imprimis, qvod qvanqvam parentes habuerat à superstitione ecclesiæ Romanæ nondum purgatos, ipse tamen ejuratis impiis in religione ritibus, & assertionibus, animum ad saniora applicuit, & qvos errores à Luthero didicerat rejectos, ab iis sese toto pectore abstinuit. Vocabant *Matthæum Dulbierium*. Uxor ei erat *Anna* von Sehnen/ nobilis ex Archiepiscopatu Coloniensi familiæ, ejusdem orthodoxæ fidei sectatrix. Hi conjuges, ut vera Abrahami soboles, relictis propter religionem patriis sedibus, duos sustulerant filios, *Johannem*, qvem diximus ante semestre spatium, morte viro digna pro rege fortiter pugnantem, in Anglia occubuisse; & anno superioris seculi XCI. XI. Cal. April. nostrum *Gebhardum*. Hic in schola patria ad pietatem & sapientiam educatus, cum attigisset annum ætatis XIV. Argentoratum mittebatur; locum, qvo Musæ nunc temporis præ multis aliis delectari videntur. Non illic facile admittuntur in Academiam, nisi probaverint dignos. Inferioris sive ætatis sive pro-

fectus

fectus jubent in Gymnasii subselliis hærere, donec maturius ingenium palæstræ superiori aptum. Substitit igitur adolescentulus in Gymnasio, qvamdiu placuit superioribus: & placuit per annum. Postea scriptus in Academia civis, ad omnes sapientiæ humanæ atque divinæ thesauros admittebatur per biennium. Inde concessit Tübingam, ab illustribus imprimis personis tunc illustrem, & ab ejusmodi theologis & philosophis nobilitatam, ut nullibi athletæ reperirentur, qvi se renascenti semper barbariei & impietati sophistarum sub religioso pallio insidiantium fortius opponerent. Substitit & hic annum atque sex menses. Qvibus exactis iter meditari cœpit in Galliam, virorum magnorum non minus feracem, nostrisque Germanis, præsertim in superioribus provinciis, ideo in juventute commendatam, ut Gallicum loquendi idioma, dum memoriæ vis vegeta est, perdiscant. Excurrebat tamen antea Marpurgum, ubi tunc temporis maximopere sudabatur in religionis dissidio, & commoratus ibi semestri spacio, vicenarius Galliam adiit: inde in Britanniam: isthinc in Belgium concessit: & in Belgio, Lugduni Batavorum civem Academicum se aliquamdiu professus est. Biennium & sex menses apud has gentes contrivit, ubiq; doctorum prensans vestigia. Erat jam annorum amplius XXII. infra virilem quidem ætatem, sed par virilibus. Ideoq; cum in comitatu Nassoviensi Mahlstadenses Pastorem animarum desiderarent, eum ad concionem è suggestu invitarunt: auditum probarunt, sibique præfecerunt. Adiit functionem alacrior, quo junior. Cumque jam biennio integro oves Christi debita fide pavisset, innotescere cœpit Libero imperii Baroni Kriechingensi: à quo legitime evocatus, illustri familiæ, ut aulicus Pastor, alio biennio magna cum laude præfuit. Defuncto interim Barone, cum Ernestus comes Mansfeldiæ, famigerabilis ille causæ Palatinæ assertor, ille acerrimus, tanquam aliquis Germanorum Lysander, sophista in armis, perditum non procul à Bruxellis ad Fleurium exercitum qvo quomodo repararet, & circumspiceret, quem sibi Pastorem castrensem atq; aulicum deligeret, præ multis DULBIERIUS placuit. Et evocatus ille ab heroe, ab anno hujus seculi XXIV. permansit inter

 comi-

comites ejus, omnibusque illis & quidem longinquis expeditionibus interfuit, quas primo per Belgium, Angliam, Galliam; deinde per Saxoniam, Silesiam, Moraviam, Pannonias suscepit. Una ibat: una labores tolerabat, quæ jam à Friedlandio insequente, jam ab ipsis Hungaris & Turcis cum hoste colludentibus, objiciebantur. Qvin & cum dux, nudus & desertus pene ab omnibus, Venetias per Bosniam & longos Dalmatiæ tractus peteret, non deseruit eum, donec vidit gravi dysenteria extinctum. Rediit igitur ad Rhenum, & multis fidei probatæ documentis instructus, invenit novum patronum, illustrissimum Dn. Johannem Wild- & Rheingravium, imperii comitem: cui cum biennio operam in ministerio aulico navasset, illum qvoqve vidit extinctum. Sed nec sic erat viri virtus extincta. Defuncti comitis frater, illustrissimus Dn. Otto, eum in aulam adscitum eodem, qvo apud fratrem fuerat, loco secum Wildenburgi esse jussit. Sed ipse non poterat hic tutus diu consistere. Suspectus enim erat Hispanis de amicitia cum rege Svecorum inita: & propterea vim declinans Hispanicam, Moguntiacum, qvod à *Gustavo Magno* jam occupatum fuerat, concessit, ibique Generalis Archiepiscopatus Gubernator constitutus, Pastorem suum aulicum lares illic secum figere jussit. Paulo tamen post, anno nempe seculi XXXII. cum nobile oppidum Creuzenacum in potestatem Svecorum venisset, & illustrissimus regnorum Sveciæ Archicancellarius multos ibi inveniret, qui puriore evangelii lacte cibandi erant, è Moguntiaco *Dulbierium* nostrum ad supremam ecclesiarum inspectionem & Pastoratum vocavit. Paruit ille: ita tamen, ut à Reingravio non dimitteretur, qvin per Diaconum vices Pastoris in Ecclesia Moguntinensi repurgata integro biennio obiret, & subinde ipse illuc commigraret. Biennio illo elapso, cum ecclesiarum, *Quæ* Moguntiaci *Fuerunt*, Superintendens *Donnerus*, SS. Theologiæ Doctor, esset defunctus, successor ei datus est. Integer annus effluxit, anteqvam vinea hæc Domini diruebatur, & piis emigrandum erat. Ab eo tempore, quanquam Reingravius, Argentoratum secedens, illum voluit secum esse, Creutzenaci tamen in medio luporum alio biennio imperterritus

perman-

permansit. Qvantum hic periculorum indies subierit, ille novit, qvi omnia. Svecis arcem adhuc tenentibus, expugnabant Cæsareani. Utrinqve ignitis globis incolæ petebantur: utrinque vis fiebat. Cœtus piorum nihilominus in templo, in ædibus deinde privatis, cum arce dedita templum esset à pontificiis ademtum, in horreis coibat: &, qvoties sacra obibat vir pius, mors simul oculis oberrabat. Perstitit tamen, quamdiu oviculæ erant, quas pasceret. Illis aut dilapsis aut in prædam raptis, cum & ipse discessum meditaretur, venenum occultè ipsi ministrarunt fornicatores meretricis Babylonicæ. Bibit lethum inscius; sed in cujus manibus vita & mors sita sunt, lethalis poculi vim discussit. Sex tamen amplius mensibus decumbebat; quid decumbebat? Ea gratia non fiebat Confessori. Abeundum ægroto fuit; reptandum, cum ire non licuit. Non licuit autem per paralysin, quia omnia membra veneno soluta negabant officium. Subtracta etiam sunt omnia vitæ subsidia, omnes lectuli, omnia suppellectilia; & confligendum erat cum extremis. Tandem contendit æger illuc ire; cum jam in via esset, prohibitus est. Ad thermas Embserianas. Spem cepit ibi vivendi: Coloniam igitur Agrippinorum (alio enim propter vias undique à militibus obsessas non licuit) sese contulit. Medici ibi tribus mensibus eum pharmacis quasi recoquebant. Redditus est igitur sibi; sed pristinum articulis robur nunquam est redditum. Amsterodami deinde anno substitit; Inde in Angliam ad fratrem profectus, toto biennio fraterna ejus liberalitate fruebatur. In omnibus hisce casibus & infortuniis unicum post DEUM levamen erat fides uxorum. Uxorum, inqvam. Primam enim, cum Pastoratum Mahlstadensem juvenis adibat, sibi sociarat, virginem lectissimã, Margaretam Lagerianam, negotiatoris spectatissimi filiam. Cum ea annis XIX. in pacato conjugio confectis, & duabus filiabus, quæ tamen ad meliora in tenera ætate evocatæ sunt, susceptis, anno seculi XXXIII. ad secundas transiit nuptias cum matrona prudentissima, Anna Elisabetha, nobilissimi viri Erasmi Reutzii, J. U. D. reginæ Daniæ & Episcopi Buzoviensis Cancellarii filia, consultissimo Georgio Nevelingio, Senatori Stetinensi & in

NB. NB.

Archi-

Archidicasteriis Stetinensibus Advocato antea nupta: è qua tamen nullam prolem sustulit. Fidam autem habuit in omnibus adversitatibus Moguntiaci, Creuzenaci, & ubique locorum comitem. Et hæc etiam autor ei fuit, ut, quia sibi in hac Pomeranorum metropoli supererant, unde vita tolerari posset, huc secum se conferret, præsertim quia præsidiis Svecicis teneretur, unde ipsi quoq; præsidium, tanquam fide ipsis devincto. Venit igitur huc ante octennium: & apud nos sic vixit, ut ab omnibus nomen viri boni & pii, atqve inculpati theologi, mereretur. Ineunte hujus anni vere è gravi morbo eluctatus, in Sveciam transmisit, res suas coram in aula curaturus. In reditu morbus denuo eum invasit ineluctabilis, qui frustratis medicorum consiliis, aqva tandem intercute membra infirmavit, crebroque sangvinis è naribus profluvio omne vitæ robur ei subtraxit. Præparavit igitur se mature ad egressum: & qvia omnes suas actiones in nomine JEsu consveverat suscipere, hanc ei etiam gratiam JEsus fecit, ut, cum ultima hæc verba ex ore ejus audita essent: DOMINE JESU JUVA ME: in ipsa vigilia, qua festum nati JESU intimamus, ad se eum evocaret. Vos, FILII, mementote, quid debeatis omnibus, qvid imprimis piis, & quidem theologis per tot adversitates probatis: & ad datum dicto die signum freqventes ad exequias celebrandas vestros comitamini Professores, & VALETE.

JOH. MICRÆLIUS.

§. 25. Perlustratis itaqve mensis exitiosis, cibis & potionibus mortiferis instructis, paucis adhuc mantissæ loco monendum erit, aliis qvoqve modis à Pontificiis qvosdam fuisse interemtos. Etenim venenis loca sacra & alia utensilia circumlita fuisse, monumenta rerum gestarum & vetustatis exempla confirmant. De *M. Georgio Forcheimio*, qvi *Erffurti* ad Prædicatorum ædem Pastoris gessit munia, & An. MDXXII. diem supremum obiit, narratur, qvod suggestus veneno fuerit imbutus, qvem in æde S. Michaëlis conscendit, teste illustri *Seckendorffio Comment.* de *Lutheranismo*, *Lib. I. f. 182.* Casus hic tragicus valde affecit *Lutherum* nostrum, qvapropter ad *Jo. Langium*, consolationes eidem adhibiturus, seqventia exaravit: *Forchemio & faveo & invideo*

video hunc recessum, imò vobis condoleo. Sed Christus reddit illi sua & vobis meliora, modo speretis. Si veneficiis interemtus est, nec accusatore, nec exploratore opus est. Ipse Christus pro Habele suo loquetur, & suo tempore prodet Cain, justius & opportunius, quam vos possitis. Patiamur ista. Vid. *T.* II. *Epistol. Lutheri p. 86. sq.* & *Dn. Jo. Christoph. Olearij Rerum Thuringic. Syntagm.* II. *p.* 25. Haud dissimili ratione Lutheri vitæ, toxico sacra cathedra manubriisq; infectis, Papismi fautores insidiatos fuisse, *Spangenbergius* in *Chronico Mansfeldensi* refert, adductus à laudato *Muhlio, l. c. p.* 385.

§. 26. Qvid vero Regi Ungariæ ac Imperatori, *Sigismundo*, acciderit, & qva ratione Veneti, ab ipso cæsi, eundem venenata sella inficere tentaverint, verbis *Jo. Trithemii*, qvæ in *Chronici Hirsaugiensis T. II. f.* 383. extant, licet pluscula illa sint, nunc exponere mihi proposui: *Operæ pretium fore existimo, si familiare Venetis unum è pluribus veneficium eo tempore contra Sigismundum tentatum, ad notitiam posteritatis litterarum firmitate perduxero: præmoniti discant Germani & Reges & Principes in periculis nunquam Venetis esse credendum, qui ut suam possent ampliare Rempublicam, contradicenti etiam S. Petro non parcerent, quin veneno interire cogeretur, si manifestum forsitan in illum non auderent patrare homicidium. Superati, victi, & confusi à Rege Sigismundo Veneti ad fraudes convertuntur occultas. Duos è suis submittunt, qui corrumpant pecunia Archistabularium Regis, ut scelus, quod erant facturi, silentio tegat. Consensit ille amore pecuniarum seductus, deditq; Venetorum subordinatis, sicut petierant, sellam, super quam Rex equitaturus sedere consveverat; quam illi veneno artificiose circumlitam in locum reposuere consuetum. Jacebat in stramine puerulus dormiens cujusdam domicelli minister, qui ex strepitu intrantium suscitatus, audivit omnia verba veneficorum, quæ habuerant cum Archistabulario, viditque illos veneno Regiam inficere sellam, stabularium qvoque à submissis acceptare pecuniam, & continens se cum timore in abdito, ne perciperetur ab eis, omnia diligenter considerabat. Egressis tandem tum Archistabulario veneficis surrexit de latibulo etiam ipse puer, & omnia, quæ viderat, suo domino nunciavit. Quid plura? ad Cæsarem puerulus introducitur, Archistabularii in dominum suum traditio secrete aperitur. Puero imperatur silentium, mandaturque Domino ejus, similiter ut negotium teneat secretum. Posterâ mox die*

Cæſar vocat Archiſtabularium, & diſſimulans omnia, præcepit ut eqvum Regium, ſimiliter & ſuum, prepararet ad ſpatiandum. Fecit ille, quod juſſus erat, & ornatum eqvum ſcilicet ſellâ venenatâ duxit ad Cæſarem. Cui Imperator: Tu, *inquit*, meum aſcende Caballum, & præcede ante me, ego interea tuum aſcendo, ut videam, qvam convenienter meus incedat. *Reſpondit Archiſtabularius: Abſit, ut ego ſervus pauper & modicus eqvum veſtræ Majeſtatis aſcendam. Cæſar urgebat, ut aſcenderet, excuſabat ille multis & variis modis recuſans aſcendere ſellam Regiam, quam veneno noverat intoxicatam. Prævaluit tamen imperium Regis, & Archiſtabularius poſt multas tergiverſationes vane conſumptas ſellam aſcendere mortiferam compulſus eſt. Cæſar eqvum traditoris aſcendens cum aliis miniſterialibus ſuis curſum direxit in Campum, & agitato caballo hinc inde ſemper ſtabulario nunc à latere nunc vero præcedente in fronte quaſi in modum exercitii Tyronum ſeſe in horam longam omnes fatigare coacti ſunt. Faciebat hoc Rex Sigiſmundus de induſtria, ut veneno diuturnâ exercitatione calefacto citius operaretur in traditorem. Cumque poſt longam exercitationem & curſum equorum plurimum ex induſtria diutius continuatum; Sigismundus Rex ſtabularium examinandum ſuper veneficio feciſſet aſſiſtere, conſilio totius Curiæ adſtante & convictum atque confeſſum juſſit cuſtodiæ mancipari. Quem etſi omnes unâ ſententiâ ignibus judicarent cremandum, tamen Cæſar illum interficere noluit, ſed dixit:* Pœnas ſuſtineat, qvas meruit longas, & mortem, qvam nobis paravit, diu cruciantem ipſe patiatur. *Nec diu poſtea tibia & crura ejus cœperunt intumeſcere, & paulatim caro computruit, quousqe tandem ad interiora corporis venenum ſerpens vitam extinxit. Plura Veneti his præſumpſerunt ſimilia, & quaſi paternum ſequentes vitium, quos ferro interimere nequeunt, veneno occidunt.* De *venenatis Chirothecis* qvædam addere decreveram, ſed, temporis anguſtia excluſus, ad alteram *Sectionem* deproperare nunc cogor.

Sectio Theologica.

§. I. Ex hiſce itaqve, qvæ nunc adduxi, facillimo negotio concludi poterit, Papiſmi Fautores tyrannidem exercere in eos, qvi, vel puriori doctrinæ addicti ſunt, vel commodis ipſorum adverſantur.

In

In eis ergo, (ſeu in Babele) *ſanguis Prophetarum & ſanctorum inventus eſt, & omnium occiſorum ſuper terra. Apoc.* XVIII. *24.* Non immeritò proinde Johannes, *videns mulierem inebriatam ex ſanguine Sanctorū, & ex ſanguine teſtium Jeſu, eam miratus eſt miratione magna. Apoc.* XVII. *6.* Ipſa ſiqvidem experientia, tot venenatis conſiliis, bellis, ac rebus geſtis, carbone notandis, comprobata, teſtimonium præbet, omni exceptione majus, Pontificios ſanguinem ſitire hominum, ac, leviſſimis inductos rationibus, eos interficere, qvi ipſorum voluntati morem gerere detrectant. Ecqvis non miratur, atqve obſtupeſcit, legens, ipſos Pontifices necem tot Virorum procuraſſe? Ejus rei ergo *Sect. I. §. I.* nonnullos adduxi, qvibus jam adjungo *Clementem V.* de qvo *Guil. Cave* in *Scriptor. Eccleſiaſt. Hiſtor. Liter. Append. f. 110.* ſeqventem inſtituit narrationem: *A. 1313. Henricum VII. Imperatorem, qui Romam ad Coronam accipiendam profectus, Cardinalibus Pontificis vicariis fidelitatis ſacramentum præſtare denegarat, & jura ſua armis recuperatum ivit: è medio tollendum curavit.* Qvis ergo Papam Romanum, hæc aliaqve perpetrantem, non *Antichriſtum* vocare auſit? Imo haud errant, qvi, *infallibilitatis* nota eundem deſtitutum eſſe, rectiſſimè aſſeverant!

§. 2. Imitantur deinde Pontifices Romani, &, qvi ab ipſorum partibus ſtare ſolent, *Perſecutores Eccleſiæ*, qvorum animis vana inſidet perſvaſio, gratum officium & cultum prorſus ſingularem Deo præſtitum iri, ſi homines ob doctrinæ Evangelicæ profeſſionem occiderentur. Qvemadmodum verò Doctor ille Novi Teſtamenti, & generis humani Redemptor, hac de re ſuos monuit diſcipulos, adverſa in munere ſacro fata ſubituros, *Joh. XVI. 2. 3.* coll. *Diſſertatione Theologica*, de *vana perſecutorum Eccleſiæ veræ perſvaſione*, in *Academia Lipſienſi*, A. MDCXXCVII. ſub moderamine *B. D. Val. Alberti*, defenſa; Ita diſſimulari haud debet, Pontificiorum cultores ea dementia præditos eſſe, ut credant, ſe illæſa conſcientia eos adoriri & necare poſſe, qvi placitis Curiæ Romanæ ſubſcribere vereantur, atqve Eccleſiæ hoſtes & Patriæ tyranni vocentur. Exempli loco eſto *Jacobus Clemens*, inſidiis *Heinricum III.* Galliæ Regem interficiens, is enim à Patre, è Dominican. ordine, qvi eruditione inter collegii ſodales excellebat, hoc tulit reſponſi, *eum, ſi quidem non odio, aut ultionis privatæ ſtudio, ſed amore Dei inflammatus, pro religione & patriæ ſalute id ſuſcipiat,* (ut Henricum Valeſium occidat) *non ſolum id inoffenſa conſcientia facere poſſe, ſed multum apud Deum meriturum, & ſi in actu ipſo moriatur, procul dubio inter beatorum choros animam ejus evolaturam. Hoc itaque Reſponſo tanquam ex ore Dei profecto oraculo confirmatus Clemens, omnique ex animo*

 ſcru-

scrupulo exemto plane securus, ut *Thuanus L. IV. Hist. Lib. XCVI. p. 696.* loqvitur, vita Regem privare haud est veritus. Eadem opinione turgidus erat *Franciscus Ravaillacus*, *Henrici IV.* sicarius, Monachorum Franciscanorum ordini deditus, qvi, perpetrato hoc facinore, qvæstioni subjectus respondit, se ad illud designandum peculiaribus qvibusdam revelationibus & visionibus incitatum fuisse, atqve lætari, qvod res ex voto successerit, nec de corpore suo sollicitum esse, qvicqvid Regni proceres essent constituturi. Imo sine ullo pœnitentiæ signo extremum supplicium eundem subiisse, memoriæ est proditum. Conf. *Ludovic. Lucii Historia Jesuitica p. 399. sq.*

§. 3. Non immerito autem de *Pontificiis*, venenatos cibos apparantibus, sentiendum est, illos amice cum *paganis* hâc in re conspirare. Notum enim ex Scriptorum lectione, qvamplurimos, veneno porrecto, & hausto, diem supremum obiisse. Collegit exempla præter *Zvingerum l. c. f. 505. sq.* & *Beyerlinckium l. c. f. 31. sq.* adductus *B. Röserus*, in *Dissert.* de *Venenis p. 23.* qvæ denuo hic repetere supersedeo, unico tantum contentus, ex Historia Polonica adducendo, qvod *Popielus*, Regni moderator, præbet, qvippe qvi, mulieris consilio permotus, proceres & cognatos veneno extinxit. Commemorat impium hoc factum *Martinus Cromerus* in *Polonia Lib. II. f. 26.* verbis lectu dignis: *Gravem & periculosum morbum princeps simulat: patruos neci destinatos acciri ejus nomine uxor jubet. Conveniunt sine mora: circumstant mœsti ægrotum principem: consolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu assimulabat: adesse vitæ suæ finem divinitus sibi indicatum: uxorem parvosque filios illorum tutelæ fideiq; etiam atque etiam commendabat: Completur muliebribus ejulatibus, planctibus & lamentis regia: parantur funebres exequiæ, ipsa jubente principe. Absumpto in his die, cum jam ad Occasum sol tenderet, princeps patruos quasi moribundus jam dissimulaturus, nomine quemque blande compellat, & in signum amoris & benevolentiæ suæ erga ipsos circumferri medicatum poculum, paratum ad eam rem, jubet: prægustare se simulat: cæterum spumam tantum à medio extantem halitu difflat, potum ne extremis quidem labiis attingit. Cum omnes bibissent ordine, fingit somno se premi, & velle quiescere. Discedunt illi, reverenter salutato principe, conceptum præcordiis hominum venenum vitalia membra occupat. Nec mora, de statumentis dimoti & furentes maximo cum cruciatu exanimantur. Ibi mulier, re statim per exploratores nunciata, cadavera insepulta projici mandat. Insidiatos eos vitæ necessariis & bene merentis principis: justa & evidenti deorum immortalium vindicta percussos, repente periisse, divulgat. Quamquam autem livores corporum & effusa ruptis præcordiis viscera, manifestum veneni indicium faciebant, nemo tamen indignum optimorũ principum interitum aperte deplorare ausus est, ob metum tyranni, non amplius morbum mortemqve simulantis.* Fusius illud describit *Johannes Dglossus*, seu *Longinus*, in *Historiæ Polonicæ Lib. I. f. 73. sq.* coll. *Henrici Anshelmi* de

Ziegler

Ziegler Tägl. Schau-Platz der Zeit/ f. 349. Qvis ergo Pontificios, vestigiis gentilium, DEum verum ignorantium, insistentes, seqvi vellet, eorumqve communioni adjungi peteret?

§. 4. Optimè proinde sibi consulunt, fideiqve ac vitæ suæ rationem habent, qvi circumspecte se gerunt, & Pontificiorum congressus, qvantum fieri potest, diligenter evitant, ne ipsorum circumventi fraudibus exitium sibi attrahant. Nonne consilia doctrinæ salutari inimica sunt, eos licite interfici posse, qvi à Papa dissident? Nonne perniciosum est, Sacramento Novi Testamenti salutari abuti, idqve in perniciem hominum convertere? Hæc certe nullibi, à fidei nostræ Doctore, ejusqve Ministris, sunt præcepta. Imo unusqvisqve vitam suam in non necessariam aleam temere dare haud debet, sed illam ut conservet, ac DEo & proximo, cui natus est, inserviat, obstrictus est. Probe hoc ipsum secum perpendit *Jo. Micrælius*, Virorum præstantissimus doctissimusqve, hinc in juventute monita amici, de debita adhibenda cautione, in freqventandis Pontificiorum collegiis, non neglexit, ne venenum illi esset hauriendum. Indicavit hoc ipsum in *Programmate* qvodam, qvo ad Exeqvias amici sui integerrimi, & Studiorum olim Comitis, *Christiani Langii*, Com. Palat. Cæs. & Reip. Stetinensis Camerarii, A. MDCLVI. denati, studiosam juventutem invitavit, instituti sui rationē verbis inseqventibꝰ enarrans: *Cum ferè biennium transegissemus Regiomonti, invitabar ad ephoriam generosorum discipulorum, in Poloniam ablegandorum, ut in collegio Patrum Societatis JEsu, sub directorio tamen Præceptoris Evangelici, tam Romana, qvam Sarmatica lingvæ assvefierent. Sed cum tempore constituto non aderant, quibuscum mihi fuisset abeundum; Langius interim meus, post meum abitum, diutius in Borussia commorari dedignatus, Gryphiswaldiam abire decreverat: Facile sum retractus ab instituto. Conscensa navi, contendebamus in Academiam Gryphicam. Hujus itineris me nunquam pœnituit. Nam etsi paucos post dies advenere, qvi me ad munus dictæ ephoriæ avocarent; quum tamen ad definitum usque diem me intelligerent præstolatum, aliunde consilium cepere. Ego verò amici monita exosculabar, qui semper ingesserat, intutum esse apud Jesuitas versari. Si illis colludas, inquiebat, macula conscientiæ inusta est. Si nolis, insidiæ à veneno & aliis fraudibus præsto sunt adversus eos, qvos paululum vident pro Veritate exardescere.* Eadem cura adhibenda circa litterarum commercium, qvod Evangelicæ doctrinæ cultores instituere solent, cum adversæ partis hominibus. *Hodie* enim *malitia hominis præparare arenam veneno temperatam, & atramentum veneno coctum, oculos, mentem & cerebrum lectoris turbando, lente & tabifice in eum sævire potest*, ut verba *Besoldi* ex *Thesauro ejus Practico f. 322.* mea hic faciam. Qvamvis enim nonnunqvam ingenui inter Pontificios reperiantur Viri, qvi, vel de argumentis historicis, vel de rebus ad fidem pertinentibus, epistolas ad eos, qvi

ab ipsorum dissident partibus, freqventer scribere solent, plane innoxias, attamen percautum esse oportet Virum, doctrinæ purioris studiosissimum, ne aliqvando per insidias circumveniatur. *Curiositatis* porro vitium, qvod *Augustinus* non male *venenum* vocat, ab iis, qvi inter Pontificios degunt, evitari debet, ne illorum amicitia detrimentum magis, qvam emolumentum, afferat. Lingva deinde compescenda est, ne liberius, qvam par est, aut expedit, errores ipsorum indicentur, refutentur, & verbis contumeliosis afficiantur, ne homines, ultionis cupidissimi, valetudini & vitæ, qvæ delicatissimum naturæ munus est, clandestinis consiliis moliantur insidias. Nec verbis ipsorum fides tuto adhiberi debet, cum nonnunqvam præstigiis verborum soleant uti, ad decipiendum & perdendum pronissimi.

§. 5. Ulterius & hoc bene considerandum est, eorum voluntati, qvi Magistratus gerunt nomen, aliosqve veneno inficere, & vita privare, meditantur, morem haud esse gerendum. Sic de *Victore III. Papa* narratur, qvod, veneno jussu Imperatoris *Heinrici IV.* in calicem misso, perierit. Testatur hoc *Jo. Stella*, Sacerdos Venetus, (*qui* alias *ob veritatem æstimatur*, judice *Clar. Struvio* in *Bibliotheca Historica, p. 682.*) in *Vitis Pontificum, p. 25. sq. edit. Basil. 1507. Victor Papa hujus nominis III. Abbas montis cassini, Desiderius ante vocatus, Gregorio Pontifici hoc anno* (1085) *surrogatus sedit anno uno 2. mens. VII. Qui pontifex factus statim Gregorii partes contra Gibertum antipapam tutandas suscepit: quam ob causam Heinricum Imperatorem sibi constituit inimicum, à quo etiam veneno in calicem misso, tandem e medio sublatus est.* Etenim DEo magis obediendum est, homicidia privata prohibenti, qvam Magistratui, illa mandanti, *Act. V. 29.* in qvem locum conferri meretur *Disquisitio Theologica*, de *Limitibus obsequii humani*, Præside *D. Samuele Andreæ, Marpurgi* A. MDCXXCII. proposita. Verbum impurum veneno haud absimile esse, judicat *Ad. Conzenius* in *Aulæ Speculo p. 410. Virus*, inqviens, *impurum, & vis septica omnia putrefaciens, in visceribus residet, unde tam pestilens aura exspirat, qualis ex aspidum, basiliscorum & bufonum sanie venenat incautos, & lata loca proxima inficit.* Idem de verbis & pollicitationibus eorum, qvi alios subornant pecunia, ut vel Regibus, vel piis doctrinæ veræ alumnis, exitium afferant, pronunciandum est, veneni rationem ea induere, adeoqve, ne animum inficiant, nec corpora perdant, omni studio vitari debere. Hinc, ut Verbi Ministros non attingam, *Medicis & Medicamentariis* opera sedulo est danda, ne aureis nummis capiantur ad tam horrenda perpetranda facinora, atqve sic, *qui corporis custodes esse debeant, animam adimant*, ut *Scali-*

ger Exercit. CLXXXVII. *p. 612.* scribit. Verum, qvi Deum rectè cognoscit, & cum timore & tremore reveretur, is, vel me tacente, hæc aliaq; crimina serio detestabitur, Deumqve indefessis defatigare haud intermittet precibus, ne illa unqvam, qvibuscunqve licet promissionibus invitetur, committere in animum suum inducat.

§. 6. Sed de *Sacramento Cœnæ* nunc qvoqve notari meretur, illius *Symbola Eucharistica* minus rectè veneno inqvinari, omnesq;, si toxicum illis allinere haud fuerint veriti, iisdem pessima ratione abuti. Qvamvis enim verum ab istis non accipiatur Sacramentum, qvi Symbola veneno adspersa indipiscuntur, attamen illud valde profanatur. Eos autem non verum accipere Sacramentum, inde probo, qvia nulla intercedit communio inter corpus, & sangvinem Christi, & hostiam, aut vinum venenatum, cum scilicet optimus fidei nostræ Magister panem & vinum salutare & intemeratum adhibuerit. Hoc ergo deficiente, alioqve substituto, nemo potest veri Sacramenti reddi particeps, ob defectum *κοινωνίας* Sacramentalis. Confirmor, hæc scribens, suffragio *B. Höpffneri*, Theologi solidissimi, & qvi Doctrinam de *Sacra Cœna* aureo prorsus & terqve qvaterqve legendo libro illustravit, *P. I. Sect.* VII. *Cap.* VII. *§. 7. p. 377.* ita pronunciantis: *Talis hostia benedicta* (qvæ scilicet adhibetur ad diabolicas artes) *nequaquam est unita cum corpore Christi, quia unio panis cum corpore Christi est hypothetica, nempe si juxta institutionem Domini manducetur panis benedictus.* Jam verò, si panis veneno illitus distribuitur, & accipitur, non verus panis porrigitur, sed corruptus, & communione sacramentali indignus, qva itaq; ratione verum Sacramentum dispensari poterit? Eos qvidem *fructu spirituali* privare haud volo, qvi his venenatis Symbolis utuntur, prout de *Heinrico VII.* refertur, qvod existimaverit, se in solatium accepisse Dominum, ac ipsum Sacerdotem monuerit, de fuga capessenda, ne ad supplicium raperetur. Vid. *Diefenbachius* in *Dissert. cit. p. 40.* & *Matthiæ Theatrum Histor. p. 981.* attamen *à spirituali manducatione & usurpatione ad sacramentalem non valet consequentia.* Istam adfuisse, concedo, qvia ad externas species adstricta non est, hanc verò nego & ad ravim usqve pernego. Accepit enim Imperator venenum, calice oblato, qvi tamen calix non fuit sacramentalis, ob defectum unionis sacramentalis. Sic alii frustulum panis, veneno adspersi, acceperunt, minime autem gentium verum Christi corpus.

§. 7. Ipsius porro *Dei justitiam punitivam* circa Mensas venenatas agnoscere decet. Illi enim, qvi nonnullis insidias pararunt, eosqve oblato veneno internecioni dederunt, vel aliis modis eos trucidari

jusserunt, paulò post experti sunt justitiam DEi ultricem. De *Alexandro VI.* Pontifice Romano, (si modo inter veros Pontifices referri qveat, eò qvod interventu Simoniæ Cathedram Romanam occupaverit, notante *B. D. Christiano Kortholto*, in *Dissertatione*, *Kiliæ* A. MDCXC. proposita, & probante, *Alexandrum Papam octavum Pseudonymum* esse, *§. XX. p. 19. sq.*) memoratur, qvod ipse in foveam, in aliorum perniciem fossam incautus inciderit, atqve sic Leo fuerit deceptus. Hoc siqvidem de ipsius obitu *Petrus Bembus* in *Historiæ Venetæ L. VI. p. 244.* in codicem retulit: *Alexander veneno, quod furtim dari Adriano Cardinali familiari suo jusserat, cujus in hortis una cum Cæsare filio cœnabat, per ministri impudentiam epoto, quinto decimo Calendas Septembris excessit è vita. Cæsar eodem haustu pene absumptus, difficilem in morbum incidit. Qua in re Deorum immortalium mens & voluntas visa est magnopere affuisse, cum ii, qui plurimos & Romanæ Reipubl. principes & clientes suos, ut eorum opibus & thesauris potirentur, veneno necaverant, & tunc suum hospitem atque alumnum adjungi ad reliquos, necarique mandaverant, eo ipso in ministerio semet pro illo interficerent.* Addatur *Guil. Cave Scriptor. Eccles. Histor. Liter. App. f. 180.* & *Heideggeri Historia Papatus p. 188.* Sic *Blanca Capella*, *Francisci de Medicis*, Ducis Florentiæ, conjuga, *Ferdinando*, Ducis Fratri, eo qvod illius dimissionem svasisset, panem dulciarium venenatum offerri curabat, isto autem forte viso, ipse Dux & maritus partem illius decerpebat ac degustabat, qvo audito *Blanca* reliqvum panis devorabat, atqve sic animam infelicem paulo post, cum Franciscus decessisset, efflavit. *Conf. Martini Zeileri Itinerarium Italiæ f. 11.* Casus hosce tragicos à Deo, cujus imperscrutabiles vias & judicia nemo non admirari debet, immissos fuisse, neminem negaturum esse confido. Spectat huc tristis vitæ exitus, qvem *Heinricus III.* Gall. Rex, est sortitus, de qvo *Heideggerus l. c. p. 275.* judicat, qvod ob lanienam Parisiensem tam severum Dei judicium subierit: *Ita Heinricus, ultimus Valesiorum sanguis, qui Monachorum ordines præcipua semper veneratione coluit, postremo à Monacho interfectus est, justo utique DEi judicio, ulciscentis hac etiam ratione Parisiensem lanienam, cujus Heinricus, Protestantes irreconciliabili odio ad ultimum usque vitæ spiritum prosecutus, eosdemque subdole pace potius quam bello labefactaturus deinceps, cum parum procedere vim animadverteret, præcipuus, in gratiam Lotharingorum, autor svasorque extiterat.* Qvamvis verò DEus impia regicidia, aliaqve veneficia, haud velit, nec approbet, attamen permittit illa fieri, inqve bonum finem dirigit, ut gloria ejus justitiæ inde eo felicius innotescat, aliiq; ad sui cognitionem pertrahantur. Non male, meo judicio, in *Dissert.* de *Provida DEi circa peccata hominum cura*, qvæ *Jenæ* A. MDCLXXXVIII. sub præsidio *B. D. Jo. Guil. Bayeri*, eruditorum censuram subiit, *p. 56.* verba hæc fluunt:

Exem-

Exempla hæc ab omni ævo obvia, ubi DEus per improbas aliorum cupidines bonam suam voluntatem exeruit: per aliorum injustitiam exseruit judicia sua justa. Quare miremur reconditam hanc Sapientiæ vim, non rimemur.

§. 8. Cave tamen dicas, DEum duriter immisericorditerqve agere cum piis, qvando ob veritatis professionem in noxia & venenosa incidunt pocula. Ea enim non pœnæ, sed castigationis naturam induunt, & corporibus qvidem ipsorum nocent, non verò animas perdunt. *Matth. X. 28.* Deinde mors sanctorum omnem pœnæ vim amittit, propter Christum natum ac resuscitatum, & pretiosa est, in oculis ipsius DEi, *Ps. CXVI. 15.* qvi & eorum sangvinem vindicabit, *Apoc. XIIX. 2.* & magna gloria ipsorum laude dignam constantiam mactabit *Apoc. II. 10.* Illi enim, qvi hac in vita, ærumnarum plena, Magistro suo similes fuerunt inventi, ejusq; characteribus insigniti, in altera qvoq; vita ad summum felicitatis æternæ fastigium perducentur *II Cor. IV. 17. 18. Rom. IIX. 18.*

§. 9. *Magistratûs* autem *Civilis* officium eò dirigendum est, ut scelerati, venenatas mensas apparantes, gravissimas pœnas luant, qvo voluntati & præceptis divinis, qvorum cura ipsi demandata est, omni ex parte fiat satis. *Gen.* IX. *6. Rom.* XIII. 4. Hinc *Sacerdotes* qvoqve, ob profanationem Sacramenti Cœnæ, maleficium, & interfectionem, pœna civili afficiendi sunt, eò qvod abusum nominis divini commiserint, ac in Rempublicam, cujus & ipsi membra sunt, injurii evaserint, atqve aliis, qvos corrigere debuissent, præbuerint scandalum. Relatum propterea legimus, in illos homines, qvi venenum propinarunt, graviter fuisse animadversum. Cum *Alexander* VI. Cardinalem veneno tolli jussisset, *Minister veneni haud multo post, Julio Pontif. Max. re per indicium enunciata, in vincula conjectus, quæstione habita sui sceleris pœnas persolvit*; verba sunt *Petri Bembi* in *Hist. Ven. L.* VI. *p. 243.* De Monacho illo, qvi *Heinricum* VII. veneno sustulit, narratur, qvod excoriatus, morteqve turpissima damnatus, fuerit. Leg. *Lutherus* de *Censu l. c. p. 783.* & supra adducta *Dn. Lynckeri Dissertatio §. 12. Jacobum Clementem*, Dominicanum, & vivum & mortuum, ad supplicium haud molle raptum fuisse, *Thuanus Hist. L.* XCVI. *p. m. 697. sq.* refert. Non immerito supplicium de iis sumitur, qvi pascua veneno inqvinant, pecudibusqve nocent, prout *Cyr. Spangenbergius* in *Chron. Saxon. s. Mansfeld. f. 581.* exemplo qvodam confirmat: An etlichen Orten ists (A. 1500.) ziemlich theuer gewesen/ und unter das Vieh ein grosses Sterben kommen/ welches von vergiffteter Weide sich solte verursachet haben/ wie denn etliche böse Buben darüber im Land zu Meissen ergriffen und gerichtet worden. Vid. *Besold. Thesaurus Practicus f. 321.* Qvidni homo, homi-

hominem, bestia nobiliorem, & præstantiorem, atqve ad imaginem Dei conditum, toxico inficiens, gravius esset puniendus? Leg. ibidem *Besoldus l. c.* & in *Continuat. f. 239.*

§. 10. Divini tandem Numinis *Providentiam* agnoscendam hic esse autumo. Hanc enim illi, qvi vel peropportunè sunt moniti, ut sibi caverent, vel periculi præsentiam intellexerunt, vel aliorum curam experti sunt, non immerito considerant respiciuntve. Unicum adhuc superaddo, *Ludov. XIII.* Galliarum regem, qvi in ætate tenera insidiis, qvæ vitæ ipsius veneno parabantur, fuit obnoxius, nisi pia nutricis cura fuissent depulsæ, ceu ex Scriptoribus refert *Thesauri Besoldiani Continuat. f. 240.* Deus ergò hæc aliaqve pericula, qvibus implicari possunt homines, ac præsertim vere fideles, avertere ac depellere, & hostium consilia pessundare solet, qvo omnes intelligant, eum esse Patrem & Conservatorem generis humani, atqve, ipso invito & inscio, nihil adversi iisdem accidere posse. *Matth. X. 29-31.* Qvapropter cum *August.* ex *Confess. L. III. C. XI. T. I. f. 78.* exclamandum singulis est: *O tu bone omnipotens, qvi sic curas unumqvemqve nostrum, tanqvam solum cures, & sic omnes tanqvam singulos.* Istum ergo omnes mecum orant, imo pro singulorum salute supplico, ut eos sibi habeat commendatos, ne vel veneno, vel bello, vel fame, intereant, sed salvi illæsiqve vivant, vigeant, perennent. Nos enim, ut tutam pacem habeamus, Dei, vitæ hominum providentis, perficiet vigilantia. Etenim Huic, qvi nunqvam dormit, & cui me meosqve unice trado devoveoqve,

Vigilandum est semper, multa insidia sunt bonis.

§. 11. Antè vero, qvam Commentationem hanc finiam, ea tantum adhuc, in gratiam peregrinantium, referre mihi proposui, qvæ *Petro Lotichio, Secundo,* Poetæ Sec. XVI. perqvam celebri, Bononiæ contigerunt, atqvè verbis *Melchioris Adami,* in *Vitis Germanorum Medic. p. 115.* descripta hunc in modum leguntur: *Lotichius Bononiam, Studiorum jam olim matrem, se contulit. Quo loco possumus dicere, quod apud Poetam Dido de adventu Æneæ queritur:*

Felix, heu nimium felix, si littera tantum
Nunquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ!

Ita felix fuisset, Deo volente, hic noster, si Bononiam nunquam venisset. Nam cum ibi nobili quodam Bavaro, canonico Monacensi, contubernali uteretur: cepit canonicus amare foris, quod domi habebat. Id hospita animadvertens,

Medea animo ægra, amore sævo saucia,

permoleste tulit; juvenisq; amorem delenimento, seu amatorio poculo, sibi conciliare est aggressa, idque hoc modo. Apposuit aliquando duobus illis jucula, ac, de more gentis, singulis singula. Ibi cum Lotichio pinguius, nobili macrius, sed intoxicatum prabitum esset: ille qui à pinguibus natura abhorreret, suum jus cum alterius commutat. Verum simul ac sorbere cœpit: vim veneni sensit: defectione animi concidit. Mox furibundus arma rapit: stricto gladio contubernalem invadit. Post paululum ad se reversus, hausto oleo olivarum partem veneni vomitu rejecit. Inde febri maligna corripitur: qua cum abiisset, & capillus & ungves deciderunt: animoq; ac corporis habitu mutatus apparuit. Ac remanserunt mali reliquia, dum vixit. Nam quotannis sub auctumnum recruduit vis mortiferi veneni, cum quadam deliratione & febri. Vigilandum itaq; est semper peregrinantibus, præsertim in illis locis, ubi multa insidia bonis.